

SVENSK BYGDEN

ORGAN FÖR FINLANDSSVENSKT BILDNINGARBETE

Nummer 3/2011 • Pris 2 e

**Janne Virkkunen
fick brobyggarpri**

**SFV:s
biografprojekt**

**Slutet för
brutalismen**

**Finlandssvenska
tidskrifter**

**Mångsysslare
på landsbygden**

Slow food

UTGIVARE

Svenska folkskolans vänner
www.sfv.fi

Svenskbygden utkommer med fem nummer år 2011. Utgivningsdatum och materialdagar:

- Nr 1: 7.2 (utkommer 24.2)
- Nr 2: 28.3 (utkommer 14.4)
- Nr 3: 23.5 (utkommer 14.6)
- Nr 4: 26.9 (utkommer 13.10)
- Nr 5: 14.11 (utkommer 2.12)

REDAKTION

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors,
tel. 09-684 4570, fax 09-6844 5715.

sfv@sfv.fi • Vi finns på Facebook,
Twitter och YouTube.

Chefredaktör:

Catharina Gripenberg
catharina.gripenberg@sfv.fi

Redaktör & layout:

Rabbe Sandelin
rabbe.sandelin@sfv.fi
09-68445712

Pärm:

Finländandarna och speciellt
finlandssvenskarna gillar sina
tidskrifter

EKENÅS TRYCKERI AB

ISSN 0356-1755

Vi är världsbäst på att läsa tidskrifter i Finland, och enbart i Svenskfinland utkommer ett drygt hundratal. Tidskriftstemat börjar på sidan 6.

Man kan inte äta information, så den som påstår att vi lever i "informations-samhället" borde kanske ta sig en fun-derare. Sidan 32 och framåt.

KRISTOFER ÅBERG

» Vi måste få känna att vårt uppdrag på den här planeten, hela civilisationsprojektet, har någonslags dignitet och känns meningsfullt. »

SAMHÄLLSKRITIKERN JAMES HOWARD KUNSTLER OM BETONGBRUTALISMEN, SIDAN 26

Tidskriftsfolket..... 6

Kuriren, ett fenomen på den finlandssvenska tidningskartan 12

Eos knallar på 16

Vinnarna i årets Arvid Mörne-tävling 20

SFV:s biografiprojekt har fått vind i seglen..... 22

SFV:s första brobygggarpris till Janne Virkkunen 24

Frivillighet och Festival – Studiecentralen-nytt..... 25

Slutet för brutalismen?.....26

Poesirecensioner.....31

Kolumn: Vad då informations-samhället? 32

Mångsysslare överlever på landet..... 34

Gräsrotterna är kraften i Slow Food.....38

Författarporträtt: Tahar Ben Jelloun 42

PISA hämmar innovationer inom utbildningen.....49

Kolumn: Sommarkdagar på Kimitoön 50

Läsbiten: Alexander I Kejsare och fosterland..... 56

Kulturforum.fi är digitala annonser på nätet, synlighet och gratis marknadsföring

Kulturforum.fi är ett helt nytt sätt att mötas digitalt oavsett konstform eller genre. Kulturforum.fi skall fungera som mötesplats för alla som är verksamma på kulturfältet och för de som vill få information om kulturfältets aktörer och tjänster.

– Vi går över språkgränserna och riktar forumet till alla på kulturfältet i Finland. Forumet är öppet för presentationer och annonser på svenska, finska, engelska, franska, ryska, spanska och tyska. Mer bredd ger större genomslagskraft, berättar **Greta Storlund** från Produforum, som upprätthåller sidorna.

Forumet är skapat av kulturnätverket Produforums riksomfattande projekt. Det är det enda svenskspråkiga projektet av sammanlagt arton nationella projekt, som under pågående EU:s programperiod får finansiering från Undervisningsministeriets nationella utvecklingsprogram.

– Projektets huvuduppgift är att främja ökad företagsverksamhet och internationalisering inom de skapande branscherna. Vi har sysslat mycket med kompetenshöjande verksamhet och nätverksskapande, nu tar vi steget ut på webben.

Kulturforum.fi är öppet för alla på kulturfältet. efter en enkel registrering kan skapande individer eller organisationer presentera sig på sidorna, eller lägga upp aktuella nyheter och evenemang.

– Ett stort jobb har varit att definiera de olika rubrikerna och underrubrikerna för olika konst- och kulturgerner. Systemet fin-slipas även i framtiden, berättar Storlund.

Finansieringen från EU:s socialfond administreras av Närings-, trafik- och miljöcentralen i Tavastland. Projektet får också delfinansiering från kommuner

och Svenska kulturfonden. Luckan i huvudstadsregionen fungerar som huvudman för projektet och deltar i de tekniska kostnaderna för forumet med understöd från Undervisnings- och kulturministeriet.

Kulturforum.fi kommer att marknadsföras förutom i Finland också till andra länder, med tyngdpunkt i Norden och Baltikum. Redan nu kan man lägga upp material på antingen svenska, finska, engelska, franska, tyska, estniska eller ryska.

– Svenska är utgångsspråket för presentationer i länkgalleriet och under bloggar, men utöver det kan man lägga upp info på flera språk. "Aktuellt" erbjuder synlighet under två veckor för digitala annonser på valbart språk.

Orsaken till att det inte är fråga om enbart ett "svenskt" projekt är att konsten alltid varit internationell, och att en förutsättning för EU-stöd är utvecklandet av internationell konkurrenskraft och samarbete.

Bevingade ord

Det är inte tiderna som förändras, det är vi.

Henry David Thoreau

Ett skimmer över Christoffers dagar

Gustaf
WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse och mångårig vän till Christoffer Grönholm.

VISSA MÄNNISKOR HAR ETT särskilt skimmer kring sin person, nästan som om de vore självlysande.

Christoffer Grönholm (1949–2011) var en sådan människa. Och det säger jag inte för att placera denna tidskrifts mångåriga chefredaktör på någon sorts postum piedestal. Han var helt enkelt en ovanligt mångfasetterad personlighet, en social begåvning som ville sprida glädje bland sina medvandrare samtidigt som han djupare än de flesta blickat in i smärtans och sorgens landskap.

Pär Lagerkvist skrev i en tidig bok om det eviga leendet, bejakande livet men förankrat i dödens rike. Det leendet fanns hos Christoffer.

NÄR JAG SOM UNG journalist började bevaka det finlandssvenska kulturlivet var Svenska folkskolans vänner en institution som förlitade sig på sina traditioner och inte gjorde mycket väsen av sig.

Hur annorlunda blev det inte när Christoffer Grönholm 1987 till mångas förvåning valdes till kanslichef! Den unge akademikern, van vid snåriga resonemang med många fina ord, framträdde plötsligt som folkbildare och karismatisk visionär, en idéspruta som med sin charm och entusiasm övertygade de flesta om att ingenting var omöjligt. Och han hade ett påtagligt intresse för pengar, en inte oviktig egenskap när det gällde att förvalta SFV:s kapital i trohet mot de donatorer som under mer än ett sekel byggt upp föreningens förnögenhet.

EXPANSION BLEV LÖSENODET. CHRISTOFFER hade alltid något nytt på gång. Ett samtal med honom gav ständigt nya infallsvinklar, nya impulser. Beslutsgången var extremt kort: ”Bra, så gör vi!”

Trodde Christoffer på ett projekt kände hans tillit inga gränser. I en fondvärld som av många upplevs som slutna var han öppenhetens apostel. Även om det i ett visst ögonblick inte fanns pengar för allt, så kunde man alltid drömma och fantisera. Och mycket förverkligades.

Så bidrog han till att sy ihop utbildningskonsernen Axxell och såg omedelbart potentialen i den slitna skolbyggnad som skulle förvandlas till ett svenskt storstadsrum, kulturhuset G 18. Att skjuta fram svenskhetens positioner i ett allt hårdare språkklimat blev till slut själva livsuppgiften. Då handlade det om allt från att garantera det SFV-ägda förlaget Schildts utgivning till jättesatsningen ”Min morgon” i FST. Nyutgåvan av Uppslagsverket Finland hade aldrig kommit till utan hans stöd. Finlandssvenskarna har rätt till en kultur med både bredd och kvalitet, löd hans mantra. Ett ord som uppgivenhet existerade inte i hans vokabulär.

DET BRUKAR SÄGAS ATT Christoffer Grönholm hade otaliga vänner och få fiender: han var ju så genomtrevlig. Men det innebar inte att han väjde för det kontroversiella. Han umgicks i de fina salongerna, men glömde aldrig sina folkliga rötter. Jag minns 50-årsfesten på Svenska teatern med jubilarerna själv spelande gitarr i dansorkestern; då var han lycklig.

Draget av nyfiken buspojke fanns kvar in i det sista. Översittarattityder, som förekommer även i de bästa av kulturkretsar, gav han inte mycket för. Och han hade ett utvecklat sinne för det som är journalistikens livsluft: scoopet, sensationen, det oväntade. Det han inte visste om finlandssvenskt kulturliv var knappast värt att veta. När jag jobbade på Hufvudstadsbladet och Borgåbladet fanns det en oslagbar metod om nyhetsstoffet tröt. Jag ringde min vän Christoffer och morgondagens kultursida var räddad!

Där låg sannerligen ett skimmer över Christoffers dagar.

Tidskriftsfolket

Varför du just nu sitter och läser Svenskbygden kan jag inte veta – men att du håller i en tidskrift är ingen överraskning. Du är nämligen långtifrån ensam. Vi är faktiskt världsbäst på att läsa tidskrifter i Finland, och enbart i Svenskfinland utkommer ett drygt hundratal.

THOMAS ROSENBERG

OCH DÅ TALAR VI alltså om riktiga, gammaldags papperstidskrifter. Trots allt tal om motsatsen har de traditionella tidskrifterna nämligen visat sig ovanligt sega. Och varför skulle de inte det? Läsplattor och andra nymodigheter kan aldrig konkurrera med pappersversionen när det gäller format och läsarvänlighet. Så enkla att ta med i bussen, på tåget och i sängen, ja t.o.m. på tuppen eller i badet. Och sedan slänga, utan större samvetsbetänkligheter.

Dagstidningarna må leva färgligt i dag (även om vi finländare även på den punkten tycks vara trogna vårt papper) men när det gäller tidskrifterna kommer vi nog inte att se några större förändringar ännu på länge.

Tidskriftsprojektet

Jag har sedan 2007 haft förmånen att fungera som koordinator och kontaktperson för det finlandssvenska s.k. tidskriftsprojektet. Det initierades år 1995, i syfte att stöda de mestadels små och ekonomiskt trängda publikationerna. I bakgrunden finns de finlandssvenska fonderna, med Föreningen Konstsamfundet i spetsen. Den har ju inom den finlandssvenska fondfamiljen huvudansvaret för stödet till publicistiken, varav ett trettiotal tidskrifter årligen får sammanlagt cirka 100 000 euro.

Sammanlagt ingår alltså ett drygt hundratal tidskrifter i projektet. Men då är definitionen av begreppet tidskrift tämligen generös. Hit hör alla regelbundet

utkommande (minst 2 gånger per år) publikationer med svenska som enda eller huvudsakliga språk. En synnerligen brokig skara, från små och tämligen amatörmässigt gjorda medlemstidningar till stora och mer eller mindre professionellt gjorda tidskrifter.

Ett har de flesta dock gemensamt, med några få undantag, och det är en konstant dålig ekonomi eftersom upplagesiffrorna aldrig blir stora och det mesta därför görs på frivillig basis. Det är alltså få som lever enbart på prenumerationer och annonsintäkter. Därför har fonderna sedan länge stött dem, framför allt med direkta bidrag men också med nämnda tidskriftsprojekt.

Det sistnämnda står i huvud-

På webbsidan tidskrift.fi kan man bekanta sig med ett stort utbud finlandssvenska tidskrifter.

sak på tre ben: ökad synlighet i samband med bokmässor och bokenkataloger, upprätthållande av en egen webbsajt (tidskrift.fi) samt fortbildning i form av kurser och s.k. tidskriftskliniker.

Tidskrifterna har sedan många år en stor egen monter på Helsingfors Bokmessa, inom den svenska avdelningen som ju har Svenska litteratursällskapet som huvudsponsor. Senast (hösten 2010) deltog sammanlagt 81 tidskrifter med utdelning av gratis-exemplar, vilket alltid är uppskattat. Nio tidskrifter hade dessutom en egen bemannad s.k. diskplats

inom montern.

I den årligen utkommande finlandssvenska Bokkatalogen, också den fondsponsorerad, har tidskrifterna en egen avdelning där sammanlagt 77 tidskrifter senast (2010) presenterades.

Fortbildningen i form av kurser och kliniker anordnas i huvudsak samarbete med fortbildningsenheten vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet (SVUX). De kan gälla sådant som layout och ombrytning, bildhantering och ekonomi. Klinikerna innebär i sin tur att tidskrifternas redaktö-

rer får personlig handledning av sakkunniga som i förväg bekantat sig med deras tidskrifter.

En som i sammanhanget bör nämnas är **Anders G. Lindqvist**. Han igångsatte tidskriftsprojektet på 1990-talet och kom i nästan tio år att personifiera verksamheten, till stor del på frivillig basis – liksom det mesta i tidskriftsvärlden. För det handlar om okuvliga och självförbrännande entusiaster, vare sig det gäller organisationers medlemsbulletiner, ambitiösa kulturtidskrifter eller specialorgan för olika intresseområden, ompän-

nande allt från kyrka och idrott till släktforskning och trädgårdsodling.

Som sagt; tidskriftsfältet är brokigt och det är svårt att lyfta fram några enskilda exempel (och dessutom inte förenligt med min uppgift som koordinator). Låt mig i stället göra några snabba penseldrag. Det första berör våra kulturtidskrifter, det andra några av våra populäraste tidskrifter – åtminstone om man ser till åtgången på bokmässorna.

Kulturens stigfinnare

Man behöver inte läsa mycket av vår moderna historia för att inse vilken central roll kulturtidskrifterna alltid har spelat som fora för nya idéer. Vad vore t.ex. den banbrytande finlandssvenska modernismen på 1920-talet utan tidskrifter som *Ultra* och *Quosego*? Eller sextitalsradikalismen utan

Progress och FBT?

De är samtidigt exempel på tidskrifter som trots sin korta existens har uppnått kultstatus och blivit stilbildande för en hel generation. Så fungerar ju tidskriften när den är som bäst: som en *skrift i tiden*. Driven av en grupp hängivna avantgardister som med sitt projekt får utlopp för sina visioner och sin energi.

Det började redan kring förra sekelskiftet, med *Euterpe* och *Ate-neum*. Den förra litterär, den senare inriktad på bildkonst. Och, som sagt, något decennium senare modernisternas organ *Ultra* och *Quosego*. Här flockades de alla: **Edith Södergran, Elmer Diktonius, Hagar Olsson, Gunnar Björling** m.fl.

Sedan var det dags för en ny generation att revoltera. Den här gången mot modernismen som nu stod för det konserva-

tiva och stelnade. Vi talar alltså om 1960-talets radikalism, och tidskrifter som *Arena*, *Progress* och *FBT*. En revolt som var i första hand litterär, men det skulle inte dröja länge innan kritiken, och tidskrifterna, vidgade sitt fokus och blev öppet samhällspolitiska. En sådan var *ORD*, som under nästan tio år på 1970-talet utgavs av en skara teknologer vid Tekniska högskolan.

En uppföljare av detta är *Folkjournalen*, som utgavs av radikala studerande och forskare vid Åbo Akademi i början av 1980-talet (jag själv en av dem). En motvikt mot de uttalat litterära och antipolitiska tidskrifter som vid samma tid utgavs i Helsingfors, som *Fågel Fenix* och senare *OTID*. Och något senare de mer ambitiösa litterära magasinerna *BLÅ* och *KLO*. För att inte tala om den lilla och uppkäftiga *ai-ai*, en egen-

Den finlandssvenska tidningsmontern under bokmässorna är välbesökt och uppskattad.

sinnig produkt av fyra unga, begåvade och självmotvetna Helsingforskillar (av vilka två tragiskt nog gick bort redan på 90-talet, på tok för tidigt).

Med undantag av Folkjournalen har samtliga ovannämnda varit Helsingforsfenomen, därmed återspeglade den huvudstadsdominans som brukar präglade parnassen. Men visst finns det exempel på kulturtidskrifter som uppstått och utkommit också utanför huvudstadens litterära drivhus. En sådan är österbottiska *Horisont*, med ett ben på var sida om Kvarken. Något som Horisont alltid varit, och fortfarande är, ganska ensam om. I dag illustrerat av att chefredaktören finns i Sverige och redaktören i Finland. Horisont förlänades statens kvalitetspris 2010.

Med sina 60 år hör Horisont

till den grupp kulturtidskrifter som sedan länge varit etablerade, till skillnad från ovannämnda dagstidningar. Den i särklass äldsta, inte bara hos oss utan i hela Norden, är *Finsk Tidskrift*, grundad redan år 1876 (därav det smått anakronistiska namnet). En annan är *Nya Argus*, som häromåret fyllde 100 år.

Båda två har dessutom bibehållit sin profil, också till det yttre (även om FT nyligen gjorde en ovanligt radikal – och lyckad! – ansiktslyftning). Skillnaden mellan dem är närmast geografisk, genom att FT har sin förankring i akademiska kretsar i Åbo medan NA har sin i kretsar kring Helsingfors universitet.

Därmed har jag i viss mån kommit ifrån det som var utgångspunkten, dvs. kulturtidskrifterna som uttryck för små

och hängivna gruppers ganska tidsbundna visioner. Finsk Tidskrift och Nya Argus, liksom också Horisont och *Astra Nova* (för att nämna ytterligare en anrik tidskrift), är ju alla exempel på en annan av tidskrifternas viktiga funktioner, dvs. att tjäna som etablerade och respekterade fora för reflexion i det längre formatet, bortom den andfäddhet som präglar dagstidningen – för att inte tala om dagens ännu snabbare medier.

Kräver tid

Tidskrifter är ju inte bara skrifter i tiden utan också skrifter som *kräver* tid. Ett format som gjort för essäer, den stulart där man ”rastar sitt förnuft”, för att tala med essäkonstens fader, **de Montaigne**. Eller omvänt: essän som genre förutsätter och lever uttryckli-

...tidskriftsfolket

gen i tidskrifter. Inte minst i dagens hårt formaterade värld, där antalet tecken i en krönika eller kolumn är max 3 000, d.v.s. kring en tredjedel av teckenmängden i den text du just nu läser.

Vill man läsa mera om de finländska kulturtidskrifterna kan man bekanta sig med **Jarkko S. Tuusvuoris** krönika över de finländska kulturtidskrifternas historia, *Kulttuurilehti 1771-2007* (SKS 2007), en mastodont på hela 807 sidor. Smickrande för oss finlandssvenskar är att de svenskspråkiga tidskrifterna spelar en så framträdande roll, inte bara under den svenska tiden utan också senare.

Det är kanske därför inte heller någon slump att just essäkonsten haft så starka traditioner på finlandssvenskt håll. Något som på ett glädjande sätt inte bara lever vidare utan också fått ny inspiration i den essätävling till Hans Ruins minne som startades för några år sedan, och vartannat år får in ett förbluffande stort antal bidrag.

Samarbetsorganisationer

De svenska kulturtidskrifterna i Finland har en egen samarbetsorganisation kallad Tidskriftscentralen (www.tidskriftscentralen.fi), som i dag har nio medlemmar. Motsvarande organisation på riksplenet kallas Kultti (kultti@kultti.net), med ett drygt hundratal medlemmar.

Dess motsvarighet i Sverige heter Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter (www.tidskrift.nu), som omfattar cirka 150 tidskrifter. FSK ger varje år ut en katalog över samtliga tidskrifter (även ett tiotal finlandssvenska), och man kan nämna att katalogen från 2009 hade finlandssvenska tidskrifter som tema. På det

nordiska planet kan man ytterligare nämna det nya webbforumet *Norzine*, som är en gemensam satsning av kulturtidskrifter i hela Norden (www.norzine.com)

Seglivat och populärt

Med flera års erfarenhet av bokmässor kan jag se tydliga trender vad gäller tidskrifternas popularitet, åtminstone mätt i antal tidskrifter som besökarna plockar åt sig. Några tidskrifter skiljer sig nämligen klart från mängden, dvs. barntidningen *Eos*, familjetidningen *Kuriren* och *Trädgårdsnytt*, vars profil ju framgår av namnet.

De två förstnämnda utges i Vasa och den sistnämnda i Helsingfors. Och alla tre är relativt gamla. Äldst är *Eos*, från 1893, och den fyller alltså snart 120 år, medan *Trädgårdsnytt* är från 1947 och *Kuriren* från 1959. Den sistnämnda fyllde med andra ord nyligen 50 år.

Vad är det som gör just dessa tidskrifter så populära, åtminstone bland bokmässornas besökare? När det gäller *Eos* (se sidan 16) är reaktionen vanligen densamma, dvs. ett glatt utrop: ”jasså, utkommer den ännu, den läste jag ju redan som barn!”. En trevlig överraskning som förenar över generationerna.

Kuriren (sidan 12) har i sin tur lyckats med det omöjliga, dvs. att producera en populärt inriktad familje- och veckotidning som når breda läsargrupper runtom i Svenskfinland. Och det helt utan fondstöd. Icke heller att förglömma deras kontaktspalt, som ju varit något av en pionjär på området, samt deras omfattande resebyråverksamhet.

Det originella med *Trädgårdsnytt* är att dess stora popularitet inte riktigt står i proportion till

dess relativt blygsamma upplaga, närmast beroende på att den fortfarande sprids främst till trädgårdsförbundets medlemmar. En utmaning för *Trädgårdsnytt* är alltså – men en ganska tacksam sådan – att nå ut till alla mer eller mindre amatörmässiga hobbyodlare. Sådana finns det alldeles uppenbart.

SIST EN KOMMENTAR APROPOS den tidskrift du nu håller i handen. Också Svenskbygden har uppnått en aktningvärd ålder, d.v.s. nittionde årgången. Dessutom har den med sin nya redaktör helt tydligt lagt in en ny växel. Detsamma gäller de flesta av våra nestorer bland tidskrifter; de förnyar sig hela tiden. I själva verket är det mycket få som lagts ner under den tid jag fungerat som koordinator. Däremot har det tillkommit flera nya.

Och det är ganska imponerande. Vi behöver inte gå längre än till Sverige för att uppleva att tidskriftsfältet hostar. Jag kunde för ett par år sedan, i samband med att jag satt i den jury som delade ut priset för bästa svenska kulturtidskrift, bekanta mig med hela floran av kultur- och opinions-tidskrifter, och det var frapperande hur många gamla veteraner som lagts ner. Och hur många som förtvivlat försökt jazza upp sitt yttre, i ett försök att konkurrera i glassighet. Vi finländare har all anledning att vara stolta över våra tidskrifter, och känna tillförsikt också med tanke på deras framtid.

Kuriren

– ett fenomen på den finlandssvenska tidningskartan

TEXT & BILD. RABBE SANDELIN

Kuriren – den finlandssvenska familjetidningen – grundades 1959 och har sedan dess blivit ett livsverk för chefredaktören Frejvid Weegar. Tidningens prenumeranter finns idag jämt fördelade över hela Svenskfinland.

Kurirens redaktion. Från vänster: **ROSITA HOLMLUND, LILIAN WESTERLUND, MARIA TOIVOLA** och **INGER FOCHSELL**. De senaste åren har man utvecklat både innehåll och utseende på tidningen.

URSPRUNGET TILL DAGENS KURIREN var en gratistidning som i fem år distribuerades till österbottniska hem under namnet Österbottniska kuriren.

– Namnet *Kuriren* plockade jag upp under en journalistkurs i Sverige 1954. På den tiden fanns det många svenska tidningar där ”kuriren” ingick i namnet, och jag tyckte det lät bra. Då gratistidningen övergick till prenumerationsbas 1965 slog vi ihop den med en annan tidning, *Hem*, som delats ut till alla svenska hushåll i landet, droppade ordet ”österbottniska”, och slutresultatet blev *Kuriren*, berättar Weegar.

Kurirens format har i stort sett följt det klassiska familjetidningsformatet under alla år. Reporta-

ge från olika håll i Svenskfinland varvade med recept, råd och rön, läsarbilder, fritidssysselsättningar, samt pyssel i form av korsord och idag även sudoku.

Tryggt format

– Många kommer med råd om hur formatet borde ändras, men det finns nog egentligen inte så stora möjligheter i den nisch *Kuriren* befinner sig i. Läsarna är trogna, och vill inte ha alltför stora förändringar, säger Weegar.

Frejvid Weegar säger ändå att han märkt förändringar i läsvanorna och trycket från nya medier. Läsare finns nog i alla åldersgrupper, men största delen av *Kurirens* läsare befinner sig i ålderssegmentet över 50 år.

– Men det är inget dåligt segment för annonsörerna. Det är ju fråga om människor som oftast har välordnade liv och disponibla inkomster. Och *Kurirens* innehåll är sådant att det knappast lämpar sig för andra distributionskanaler än just en periodvis utkommande, tryckt tidning.

Idag märks nätets inverkan mest på att det blivit litet svårare att sälja annonser till specialnumret *Finland just nu* som varje vår ägnas åt turism i Finland med alla sommarenemang listade.

– Det första turismnumret delades ut på 1970-talet, och vi delade själva ut tusentals nummer även i Sverige med egen bil längs E4:an, ända fram till år 2001.

Kuriren är chefredaktör **FREJVID WEGARS** livsverk. Tidningens trogna läsarkrets har ökat den senaste tiden.

Min fru Lillie körde, och jag rusade in på turistbyråer, bensinmackar och varuhus. Insatserna ledde till ett diplom för turismbefrämjande från Syd-Österbotens turistförening som jag erhöll 1982. Men idag flyttar som sagt en stor del av denna information över på nätet.

Satsningar på innehåll och layout

Frejvid Weegar säger att de senaste årens satsningar på Kuriren gällt utvecklandet av det redaktionella materialet, men även större satsningar på layout och bilder liksom bättre tryckteknik. Satsningarna har fräschat upp tidningen ordentligt, och resulterat i att antalet prenumeranter ökat de senaste åren; enligt den senaste KMT-upplagekontrollen 2009/2010 ökade läsarantalet med över 13 procent jämfört med föregående år.

– Redaktionellt och trycktekniskt är vi alltså idag helt up-to-date, men själv är jag lite gammalmodig, och skriver fortfarande på skrivmaskin. Elektronik och digital teknik har helt enkelt inte blivit min grej, berättar Weegar.

Weegar har många lovord när det gäller redaktionen.

– Kuriren har levt längre än någon annan finlandssvensk veckotidning, och även de anställda blir ofta långvariga, Inger Fochsell har snart jobbat 40 år på redaktionen. Ibland förstår jag inte riktigt hur vi haft så trogna och duktiga medarbetare. Kanske är det något som smittar av sig från läsarna – en anda som väl måste beskrivas som specifikt finlandssvensk.

Resebyrå nästan från början

Lika känd som tidningen Kuri-

ren är även Kurirens resor. Idag är Kurirens resebyrå ett fristående företag med tre anställda.

– Inspirationen kom från några danska tidningar som även ordnade resor, och den första planeringsresan företog vi därför till Danmark 1965. Efter det började vi söka lämpliga bussbolag för de första resorna, som riktade sig till de nordiska länderna. Frejvid Weegar säger att Kuriren-resornas grundkoncept från början vilat på de kunniga och skickliga reseledarna, som likt tidningsredaktionen ofta blivit mycket långvariga medarbetare i företaget.

– Vi var den första egentliga finlandssvenska sällskapsreserangören under en tid då det överhuvudtaget ordnades få resor, men det var reseledarna som gjorde att vi kunde särskilja oss längre fram, då konkurrensen ökade. Synergien med tidningen

Välj en bröllopspresent som liknar brudparet

Två strykjärn, tre brödrostar, tre tusin badhanddukar, ett par äggkokare och några kastruller – så kan saldot på bröllopspresenterna se ut, men det är definitivt inte de moderna brudparens önskelista.

Text och foto: Caroline Koivisto
Kurirens reporter i Åbo

Brudparet blir säkert glada då de öppnar det första paketet och finner en fin gryta. Efter alltid är det ju bra att ha två. Med ett strängt leende tappar de för att tredje grytan och konstaterar, om grytor, och alltid är det ju bra att få flera om man skall laga mat åt många... men...

Låter den här beskrivningen bekant? En av orsakerna till att det ofta blir så är att så många försöker köpa praktiska bruksföremål till det nya hemmet. Fäster och moser handlar kanske i samma affär.

Många väljer att köpa kända inhemska designprodukter till bröllopsgåva. Det gör samtidigt att brudparet löper risk att få flera exakt likadana vasor.

Vad hjälper det då, att speciellt denna design är liten.

Om man däremot väljer att köpa presenten i en liten affär med ett annorlunda och unikt sortiment samt undviker att köpa massproducerat, är risken att någon annan har köpt samma sak mycket liten.

– Vi var den första egentliga finlandssvenska sällskapsreserangören under en tid då det överhuvudtaget ordnades få resor, men det var reseledarna som gjorde att vi kunde särskilja oss längre fram, då konkurrensen ökade. Synergien med tidningen

Kärlek och romantik fungerar alltid som tema för en bröllopspresent, säger Elina Lehtonen, här med en vacker ask med gammaldags mat.

både populär och inne just nu? Vad önskar unga par nu för tiden till bröllopsgåva och vad bör den som ger presenten tänka på? Jag besökte inredningsaffären Moon River i Åbo och frågade efter tips och goda råd.

Vad önskar sig brudparet? Vad önskar unga par nu för tiden till bröllopsgåva och vad bör den som ger presenten tänka på? Jag besökte inredningsaffären Moon River i Åbo och frågade efter tips och goda råd.

Systrarna **Elina Lehtonen** och **Kaisa Paulavirta**, som äger affären, berättar att det för det första är trenderigt, varken gällande färger eller pryglar.

– Det lönar sig däremot att satsa på tidlösa saker och färger och inte

skräpiga granna färger som snabbt tröttnar på och som snart är omöjliga. Vi brukar säga att vi inte har trendiga, men tidlösa, saker i vårt sortiment, berättar Elina. Det är ju också så som de flesta vill inreda sitt hem. Tidöst med utrymme för stiländringar.

Hon menar att det hellre lönar sig att fundera på exempelvis vilka hobbyer det unga paret har. Har de kanske en gemensam hobby? Kanske tycker brudparet om att laga mat tillsammans. Det är vanligt att spåna ut exotiska maträtter och bjuda vänner på middag. Kanske kunde matlagning att göra?

– Glöm dock kastruller och grytor, och tänk i nya banor. Ett

halvt dusin linseservetter med vackra servetter är tips på en umärkt present till ett par som tycker om att duka vackert och värdesätter stämingsfulla middagar. Ett sådant par uppskattar kanske också en uppställning ostbestick. Tänk på att det unga paret kanske redan har bott ihop ett antal år innan de gifter sig och att de säkert därför har sådana kärl som hör vardagen till.

Bruksföremål i inredningen Plåtburkar dekorerade med gamla reklambilder är mycket uppskattade bland unga par, får jag veta. Plåtburkarna rader de på kökshyllan och förvarar kaffe, mjölk och socker m.m. i dem. Vackra saker

är till för att synas och nu för tiden skall kärlden stå framme på hyllan och inte ställas undan i skåpet. Tidigare stod bara kaffe utan. I dag dricker unga mängder av olika slags kaffedrycker och det finns olika koppmodeller för varje dryck. Alltså kan du också ge exempelvis ett par bvgiga muckakoppar. Överhuvudtaget in i bilden då det gäller inredning och bruksföremål. Det kan man ta i beaktande då man köper en bröllopsgåva.

Tidigare stod kaffe- och matserverier högt på brudparets önskelista. I dag då allt färre har förvaringsutrymmen för stora serverier – och kanske inte så mycket användning heller för dem då det inte är lika vanligt mera att ordna stora sällskapsmiddagar – är de inte lika populära presenter.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

– Unga par väljer ofta gärna färre men unika saker till sitt hem, som exempelvis minblåsta champagneglas handdekorerade med guld, eller konsportslän med individuella motiv, berättar Elina. Det är saker som är populära bland unga par som vill satsa på att bygga ett hem för just sig själva.

KURIREN 9

Elinas presenttips

- ☆ Tänk på brudparets behov och personligheter. Är paret färgstarka eller mera nostalgiska och jordnära personer?
- ☆ Har paret en trädgård eller balkong där de kan sitta och sentorslägga vata vackra sommarkärl? Då kan presenten vara ett djumotiv.
- ☆ Är paret katt- och/eller hundälskare? Statyetter av djur är exempelvis omycketta presenter. Likaså prydnadskuddar.
- ☆ Har brudparet en gemensam hobby, t.ex. matlagning och trevliga tillbehör till en vacker dukning.
- ☆ Ett nyckelord är individualism – och många värdesätter färre, men unika saker.
- ☆ Kärlek och romantik fungerar alltid som tema för en bröllopspresent, t.ex. fotomar för bröllopsfotot, olika ljusarrangemang eller något som anknyter till årstiden.
- ☆ Vet du inte vad brudparet tycker om är det bättre att ge dem ett presentkort än att köpa något i egen smak.

kuriren

Kuriren är den enda svenska familjetidningen som ges ut i Finland och har prenumeranter och läsare i hela Svenskfinland. Upplagan är cirka 11 500, tidningen har cirka 46 000 läsare. Specialnumret om turism har en upplaga på 50 000.

Av tidningens läsare är 60 procent kvinnor och 40 procent män. Läsarna är jämt fördelade mellan större städer, mindre städer och landsbygd.

www.kuriren.net

Den finlandssvenska barn-tidningen Eos utkommer med åtta nummer i året.

Eos knallar på

Den finlandssvenska barntidningen Eos är en av de äldsta fortfarande utkommande svenskspråkiga tidningarna i Finland. Tidningen kom ut första gången 1893. Som introduktionsport till Svenskfinland spelar Eos en viktig roll för de finlandssvenska barnen.

EOS ÄR NAMNET PÅ morgonrodnandens gudinna i den grekiska mytologin. Man kan anta att tidningens grundare hade tidningens målgrupp – de uppväxande generationerna – i tankarna, liksom den då aktuella nationsbildningen i bakgrunden.

– De första Eos utkom sporadiskt, ofta som ganska tunna blad med någon sedelärande berättelse, men ända från början fanns det med inslag som återkommer idag, som insändare, tävlingar,

vitsar och pyssel, berättar redaktör **Sussi Sandberg-Ek**.

Idag kommer Eos ut med fyra nummer på våren och fyra nummer på hösten. Eos målgrupp är barn i lågstadiet; årskurserna 3–5 utgör den största läsargruppen.

– Vi försöker också på allvar vara barnens egna finlandssvenska röst, barnens åsikter kommer fram i tidningen, berättar Sandberg-Ek.

– Vi jobbar med många unga

skribenter och Eos vill vara en plattform där unga får sina texter publicerade. Vi tar emot proelever och praktikanter och det finns många som har börjat sin journalistbana på Eos.

Prenumeranterna är cirka 4 000 till antalet.

– Prenumerationerna är mer utmanande för Eos än för många andra tidningar. Eftersom prenumerationen måste gå via en vuxen blir det alltid ett extra steg innan prenumerationen är i hamn. →

Marknadsföringen av Eos sker på olika evenemang, senast på Stafettkarnevalen i Helsingfors. – Det är jättetrevligt att träffa läsarna på olika evenemang och på lägren som vi ordnar, berättar redaktör **SUSSI SANDBERG-EK**.

Eos har bytt skepnad många gånger under tidernas gång. Från höger Eos 1909, Eos 1971 och Eos 1979.

→ Trots att barnen gillar tidningen och gärna skulle prenumerera, kan föräldrarna av olika orsaker välja att låta bli, berättar Sandberg-Ek. Samtidigt är perioden då man läser Eos rätt kort – prenumeranterna går efter några år över till andra tidningar.

Enligt Sandberg-Ek är situationen i huvudstadsregionen dessutom en separat utmaning, medan läget i övriga regioner i Svenskfinland ser ljusare ut.

– Vi vet inte vad det här beror på, och vi har tyvärr inga undersökningar. Förr i världen kunde Eos få prenumerationsbidrag, men det har fallit bort på många håll.

Samarbete med skolorna

– Vi är mycket glada för det goda samarbetet med skolorna. Distributionen via skolorna har varit en viktig del av att få det hela att gå ihop, så när vissa skolor valt att inte distribuera Eos blir det naturligtvis problem för oss, berättar Sandberg-Ek.

Enligt Sandberg-Ek är det här synd, eftersom Eos i många fall kan vara den första inkörsporren till den bredare finlandssvenska gemenskapen och det finlandssvenska bygget. *(Svenskbygdens förslag är att om föräldrarna inte känner till Eos eller glömt bort tidningen från sin egen barndom, så kanske far- och morföräldrarna kan träda in och prenumerera på Eos till barnbarnen.)*

– Vi lyfter ju upp hela det finlandssvenska fältet i tidningen, och berättar om program på FST, om Folkhälsan, 4H och så vidare.

Enligt Sandberg-Ek knaprar förstås internet och nätbaserad publikation för barn på intresset för tryckta tidningar.

– Vi har därför utökat vår egen närvaro på nätet, och vi har också några intressanta samarbetsprojekt kring nätsäkerhet på kommande. På vår webbsida finns bland annat hela versionen av vår frågetjänst Från topp till Tå, medan bara valda delar publiceras i tidningen.

Tidningen Eos ges ut av Nykterhetsförbundet Hälsa & Trafik, och marknadsföringen av tid-

ningen görs därför gemensamt på olika evenemang, senast på Stafettkarnevalen i Helsingfors.

– Det är jättetrevligt att träffa läsarna på olika evenemang och på lägren som vi ordnar. På det sättet uppstår en alldeles konkret kontakt till läsekretsen.

Framtiden

Trots trycket från nätbaserad media kommer Eos ändå förutsägbart tid att komma ut som en tryckt tidning.

– Tidningen är jättepopulär och plockas upp i stora mängder på evenemang och bokmässor. Men det skall förstås bli intressant att se vad som händer då vi småningom får generationer som alldeles från början vant

sig vid mobilt och ständigt närvarande internet. Vi jobbar hårt på att hitta koncept som fungerar vettigt, men just nu känns nätet mera som ett komplement.

Enligt Sandberg är det heller inte så att nätet automatiskt skulle radera ut en tidning.

– Den tryckta tidningen är en distributionsform. Oberoende av distributionsformen kommer vi att behöva skrivande journalister och fotografer för att producera bra innehåll.

Vinnarna i årets Arvid Mörne-tävling korades

ARVID MÖRNE-TÄVLINGEN ÄR DEN enda årligen återkommande skönlitterära tävlingen i Svenskfinland för ungdomar under 30 år. Vartannat år gäller tävlingen noveller, vartannat år lyrik. Glädjande många av de pristagare och mottagare av hedersomnämningen man fått fram under de åren som tävlingen har arrangerats har kunnat etablera sig som författare. SFV:s syfte att främja intresset för skönlitterärt författarskap bland finlandssvensk ungdom har således uppfyllts. Till årets prisnämnd hörde författaren Gustaf Widén (ordförande), fil.mag. författaren Freja Rudels och litteraturvetare, kritiker Julia Tidigs. Prisen delades ut i början av maj.

I pris, 5 000 euro

Celia Hillo, Helsingfors (f.1990)

Första pris gick till Celia Hillo för novellen "Harakiri Svensson Atleten". På en halsbrytande djärv, egensinnig och träffsäker prosa låter Hillo läsaren träda

in i en plågad pojkhjältes tankevärld och ger oss en familjeskildring som är både hejldöst rolig och skärande smärtsam i all sin sinnliga konkretion.

II pris, 3 000 euro

Jenny Langenskiöld, Esbo (f.1995)

Andra pris gick till Jenny Langenskiöld för novellen "Gula simglasögon". Med psykologisk och stilistisk lyhördhet söker hon sig in under huden på en sörling i en ömsint berättelse om överlevnad som frammanar såväl svärta som ljuspunkterna i en kring-skuren tillvaro.

III pris, 2 000 euro

Ylva Vikström, Åbo (f.1989)

Tredje pris gick till Ylva Vikström, Åbo, för novellen "Eldhoppan – En benvärmarodys-

sé", som med språklig finesse och befriande humor följer en ung flicka på väg in i vuxenlivet. Det handlar om att tända en eld, och att brinna, om att känna doften av liv mitt i bloggarnas och Facebooks virtuella värld.

Hedersomnämningen

Eivor Bäck, Åbo (f.1990)

Ett hedersomnämning tilldelas Eivor Bäck, Åbo för novellen "Eddi och Haribo-persikorna" där ett barns upplevelse av en resa med färja till Sverige bildar doftande, smakande, låtande och skimrande lovar kring en kärna av utsatthet.

Malou Zilliacus, Malmö (f.1987)

Hedersomnämning ges till Malou Zilliacus för novellen "Pianot". Det är en skickligt uppbyggd berättelse, som varierar klassiska teman: minnets gäckande gåta och vår ständiga längtan efter kärlek. Språket har en poetisk klang med aforistisk skärpa i formuleringarna.

CELIA HILLO, JENNY LANGENSKIÖLD, YLVA VIKSTRÖM och EIVOR BÄCK. På bilden fattas andra hedersomnämnda **MALOU ZILLIACUS.**

Ordförande för Arvid Mörnetävlingens prisnämnd, Gustaf Widén:

Det är svårt att skriva en bra novell.

I romaner kan man slå på stort, blanda högt och lågt, låta parallella historier vävas in i varandra. I poesin, åtminstone av hävdvunnet modernistiskt snitt, handlar det ofta om att förtäta, att pejla det som sker när ord möts i oväntade konstellationer. Allt det här gäller också för novellen. Ändå fordrar den begränsade formen att varje steg tas med yttersta behärskning, att skribenten har koll på sitt material. När novellen drivs till mästerskap kan ett helt liv avtecknas på ett halvt ark papper, som hos Strindberg.

I nätets tid borde novellen ha det ganska väl förspänt. Här gäller de snabba rycken, en text vinner på att vara kort och koncis. Och på den virtuella arenan ges gott om möjligheter till experiment, där egna och andras for-

muleringar kan korsbefrukta.

Nätet har förstås sin plats också i årets flöde av bidrag till Arvid Mörne-tävlingen. Facebook och bloggar blir de självklara kanalerna för ungas kommunikation och man får – som gammal nyhetsjournalist – vara glad om någon "riktig" tidning någon gång apostroferas.

Så mycket av experiment går det ändå inte att upptäcka bland de 105 tävlande novellerna. Många texter är skrivna i en rätt traditionell form, där man växlar mellan absurd humor, poetisk förfining och osmyckad realism. Psykiska gränstillstånd kartläggs; i nästa bidrag härjar hemtrevliga spöken. Någon gång tas den beprövade folklivsskildringen till heders.

Hos många skribenter är världsbilden påfallande mörk. Åtskilliga bidrag kretsar kring död, kärleks brist, okontrollerat våld – tragiska dödsskjutningar i

skolmiljö har sin tematiska plats i utbudet. Skakad noterar man hur flickors rädsla för misshandel och våldtäkt skriks ut i berättelser som utspelas i studentmiljöer.

Ett tiotal texter fanns med i juryns diskussion om priskandidater. Fram till det skedet i läsuprocessen brukar arbetet vara lätt. Har man sysslat länge med litteratur uppstår en närmast intuitiv känsla för kvalitet. Men det svåra är att rangordna skickligt skrivna prosastycken som skildrar verkligheten ur helt olikartade perspektiv. Alla litterära tävlingar har förvisso drag av det omöjliga. Hur skulle en sentida prisnämnd bedöma Salingers "Räddaren i nöden" om den tävlade med James Joyces "Odysseus"?

Man får lita på sin inre röst. Och jag vågar nog hävda att årets pristagare står sig väl i jämförelse med de belönade i tidigare Mörnetävlingar. Det har visat sig att glädjande många blivan-

SFV:s biografiprojekt har fått vind i seglen

För lite på ett år sedan initierade SFV ett biografiprojekt, där tanken var att lyfta upp (nästan) bortglömda finlandssvenska kvinnor och män. Förra sommaren kom den första boken i serien ut, en biografi över konstnären Victor Westerholm, skriven av Kjell Ekström. Böckerna ges ut i SFV:s skriftserie.

PÅ GÅNG ÄR NU biografier över bl.a. **Eirik Hornborg, Adèle Wenman, Alma Söderhjelm, Algoth Niska, Valdemar Nyman, Aleko Lilius, Cely Mechelin** och **Anna Bondestam**. Syftet är att ge ut åtminstone två biografier per år. Många fler namn än de ovan nämnda finns med i planerna.

Biografigruppens ordförande **Gustaf Widén** säger att det handlar om att fylla ett besvärande tomrum.

– Biografien som litterär genre har upplevt en guldålder ute i världen, i den tyskspråkiga och anglosachsiska kulturkretsen kan man tala om biografien som en konststart i sig. Och trenden är också tydlig i Sverige, där vi på senare år sett en rad lysande biografiska verk födas med **Henrik Berggrens** bok om Olof Palme, ”Underbara dagar framför oss”, som ett färskt mästerstycke.

På finlandssvenskt håll är biografierna däremot tunnsådda.

– Den som någon gång, kan-

ske för femtio år sedan, förärats en levnadsteckning har ansetts avklarad och förbrukad. Kortare texter finns det gott om, och Svenska litteratursällskapets *Biografiskt lexikon för Finland* är en välkommen satsning, men direkta monografier utges sällan.

Allra minst har vi enligt Widén populärt hållna skildringar av levnadsöden – kanske i dag totalt förgätna – med betydelse för finlandssvensk kultur i vid mening.

– Därför behöver vi, tycker jag, en folkbildande serie som lyfter fram kända och okända gestalter: diktare, konstnärer, musiker, skådespelare, vetenskapsmän, journalister, politiker, museigrundare, äventyrare, smugglarkungar, originella professorer, självlärd filosofer med ett huvud för sig, hjältar och kanske någon enstaka skurk.

Widén medger att risken för maskulin dominans av rent historiska skäl är överhängande.

– Jag är ändå säker på att redaktionskommittén gör sitt bäs-

MÄRTA TIKKANEN berättade om sin biografiska roman *Emma & Uno - visst var det kärlek*, på SFV:s biografisymposium i april.

ta för att uppnå en rimlig balans utan att tillgripa könskvotering.

Inga nulevande, ej vetenskapliga

Nu levande personer ges inte plats i serien och den bygger inte på vetenskaplig grundforskning. Förhoppningen är snarast att varje bok ska färgas av sin författares personliga relation till sitt objekt.

– En av de bästa biografiska texter jag läst på senare år är **Jörn Donners** ”Bergman: PM”, som i minst lika hög grad handlar om Donner själv som om objektet Ingmar Bergman. Och varje bok ska vara en estetisk tilltalande helhet, där stor vikt läggs vid illustrationerna.

Symposium i april

I april ordnade SFV ett väl emottaget halvdagssymposium för biografiskrivare. Talare var **Märta Tikkanen**, professor **Birgitta Svensson** från Stockholm, fil.mag **Kjell Ekström**, Åland och professor emeritus **Bo Lönnqvist**.

Symposiet tog upp praktiska råd och tips för biografiskrivandet, men tog även fasta på de mer filosofiska aspekterna av skrivandet. Bo Lönnqvist konstaterade att en biografi inte läng-

re behöver ta formen av den traditionella kronologiska biografien. Den kan i stället vara en psykologisk studie som förklarar en människas handlingar, eller en så kallad existentiell biografi.

– Andra former kan vara livsverks- eller yrkesbiografien eller den tolkande biografien. Kollektivbiografien och nätverksbiografien beskriver å sin sida en hel grupp människor och deras relationer.

– Slutligen har vi ”antibiografien”, en postmodern biografi som utgår från att människan inte är helgjuten och logisk, utan inkonsekvent – och livet fragmentariskt och osammanhängande.

Fotavtryck i sanden

Även Gustaf Widén tog i sitt inledningstal fasta på de mer filosofiska aspekterna.

– En människas fotavtryck i sanden är inte mycket värt. Snabbt suddas det ut av första bästa vindil. Kvar finns en knappt skugglik aning om något förlorat. Men man kan ju drömma om att någonting finns kvar. Åtminstone ett litet ögonblick.

Enligt Widén handlar biografier ytterst om att kartlägga ett mörker och frilägga ljusa landskap som man inte alltid förstår.

– Varje biografisk text är för-

stås en inövning i att minnas, i den meningen borde ju alla människor bestå en egen nekrolog. Men vi vet att det mesta i livet bygger på en urvalsprocess, som i ett längre tidsperspektiv snarast ter sig slumpartad. Berömd i dag, glömd i morgon – det är regeln.

Widén påminde om att alla inte nödvändigtvis vill bli föremål för eftervärldens nyfikenhet.

– **Edith Södergran** formulerade sig med all önskvärd tydlighet i ett brev till **Elmer Diktonius** ett år före sin död: ”*Lova heligt att mina brev aldrig kommer i händerna på likmaskarna som skriver biografier*”.

Kan man då skriva en intressant biografi över en ”vanlig” person fjärran från skandaler och färgrika eskapader?

– Kanske det går, men det är svårt. Poeten **Tomas Tranströmer** fyller åttio i år och hyllas bland annat med en biografi av **Staffan Bergsten**. Tranströmer talar helt och hållet genom sitt verk: om hans vardag finns inte så mycket spännande att rapportera.

Enligt Widén kan knappast någon biografiskrivare nå den innersta kärnan.

– Men den som på allvar ger sig i kast med en biografi gör också ett försök att förstå sig själv.

→ de författare stigit fram under tävlingens snart 25-åriga historia. Och så lär det förbli.

I sin himmel gläds säkert den diktare som gett tävlingen dess namn. Få läser Arvid Mörne i dag; det är förståeligt men också orättvist. Hade fler lyssnat till hans predikan om socialt samförstånd och språklig respekt hade Finland knappast behövt uppleva den missnøjets vinter som nådde sin kulmen under riksdagsvalet.

Mörne var ändå framför allt en existentiell diktare. Hur bevingande i sin mångtydighet är inte de en gång så berömda slutorden i romanen ”Ett liv” (1925), en bok som borde vara obligatorisk läsning för alla som bryr sig om en levande svenskhet i Finland: ”Dag efter dag tillbragte jag i vilstolen, betraktade måsarna. Jag såg min ungdom framför mig som en vit bild mot den blåa skyn. Men jag kände ingen längtan. Och ingen smärta grep mig vid tanken på att en själ, som upphört att längta, är död”.

Vad menade Mörne? Var han optimist eller pessimist? På de frågorna har varje läsare sitt eget svar.

Men jag är säker på att han varit stolt över att unga finlandssvenskar, trots alla språkliga hotbilder, fortfarande skriver som om allt vore möjligt och världen ny.

Eller som en av pristagarna i årets tävling uttrycker det: ”Tro inte du själv någonsin får brinna om du inte vågar tänka eld!”

SFV:s första brobygggarpris till Janne Virkkunen

Helsingin Sanomats före detta chefredaktör Janne Virkkunen mottog som första person SFV:s nya Brobygggarpris på vårfesten i mars. Priset på tiotusen euro ges till en person som med egna insatser har ökat förståelsen för och toleransen till det svenska i Finland.

JANNE VIRKKUNEN VÄRDESÄTTER PRISET stort, och hänvisar till prismotiveringen där det bl.a. står att han förmått öka förståelsen för och toleransen till det svenska i Finland.

– Det bygger vidare på hur vi finskspråkiga liberaler tycker och tänker.

– Under ett Svenska Dagenfesttal år 2000 sade jag bland annat att jag kommer från en släkt med en stark fennomansk tradition från 1800-talet, men att det också var självklart att kunna tala svenska. För mig själv har de viktigaste lärarna varit skolan, Hufvudstadsbladet och internationella kontakter, i denna ordning. För Virkkunen har det alltså inte varit självklart att kunna svenska, men han insåg tidigt svenskans betydelse för Finland.

– Beroende på hur man räknar har Finland och Sverige 600 till 700 år av gemensam historia. Denna samhörighet var mycket viktig för den östra rikshalvan. Jag har ofta sagt att Finland kunde skatta sig lyckligt när det efter att ha blivit ett autonomt ryskt storfurstendöme fick behålla sin svenska lagstiftningsgrund. Detta förhindrade Finland från att dras

ner i det ryska moraset som det hade varit mycket svårare att skaka av sig för att sedan växa till en självständig nation. Trots att vi geografiskt tillhörde öst, tillhörde vi kulturellt alljämt väst.

Virkkunen påminner om hur livsviktigt det nordiska samarbetet var under det kalla kriget, eftersom det upprätthöll banden till väst.

– De nordiska länderna var en viktig referensgrupp för oss när det gällde att positionera Finland och övertyga dem som tvivlade på det att vi inte var någon sovjetisk satellitstat. Men idag förefaller det som om vi inte alltid kommer ihåg eller inser betydelsen av det nordiska samarbetet. Den europeiska integrationen har överskuggat det nordiska samarbetet. Idag upplever jag detta som föråldrat tänkande och anser att det nordiska samarbetet har goda framtidsutsikter.

Virkkunen anser inte att Finland behöver någon språkminis-

ter, men nog fler ministrar som behärskar svenska och använder språket.

– Norden är en stark referensgrupp inom EU när unionen söker en väg ut ur finanskrisen. Det nordiska ligger till syvende och sist djupt rotat i oss.

Virkkunen säger att medierna spelar en viktig roll i att upprätthålla människornas medvetenhet om de här frågorna.

– Jag har med ett visst vemod följt med hur det nordiska samarbetet har strukits från mediernas agenda. Det må så vara att det inte bjuder på braskande rubriker, men det är ändå något viktigt och essentiellt för finländarna. De som är insatta i finländska frågor försvinner småningom också från toppositionerna i grannländernas medier.

På tal om SFV:s nya brobygggarpris minns Janne Virkkunen att Helsingin Sanomats ledarredaktion ofta använde ordet ”brobyggare” specifikt om SFP:s förre ordförande och mångåriga minister Ole Norrback.

– Det hände sig ibland att Ole Norrback och jag uttalade oss i hårda ordalag mot varandra om mediernas uppförande och om opinionsnämndens betydelse för massmedierna. Jag antar att vi förblev oeniga på många punkter. Men vi tvistade aldrig om svenskans ställning, om den punkten var vi ense.

– Och efter SFV-priset är vi ju båda brobyggare, säger Virkkunen och hänvisar med ett skritt till Replotbron, som Norrback i tiderna säkrade till sin valkrets.

Studiecentralen-nytt

Frivillighet och Festival

En av Studiecentralens största satsningar i år är att fungera som samordnare för aktiviteter på finlandssvenskt håll vad gäller Europaåret för frivilligarbete 2011. Halva året har snart gått och vi har haft en hel del aktiviteter, bl.a. tillsammans med övriga organisationer lämnat in en appell till riksdagen den 3 mars. Appellen skrevs under av en mängd olika frivilligorganisationer och var en uppmaning till den kommande regeringen att arbeta för att de hinder frivilligarbete idag stöter på – beskattning, lagstiftning – skulle undanröjas av nästa regering.

Det är inte för sent att engagera sig i Frivilligåret på olika sätt. I höst sker bl.a. följande:

GE DIN FÖRENING SYNLIGHET! I september kommer en grupp journalister från olika platser i Europa till Finland för att göra reportage om vår frivilligverksamhet. Kanske är det just din organisation som blir internationellt känd? Anmälningar lämnas in till de europeiska organisationerna senast den 15 augusti. Blanketten finns att få från Studiecentralens webbplats: www.studiecentralen.fi.

SKÄNK EN DEL AV DIN TID TILL FRIVILLIGVERKSAMHETEN! Utmaningskampanjen är nu i full gång och genom nättjänsten [\[tunti.fi\]\(http://tunti.fi\) kan du på ett enkelt sätt ge av din tid till något frivilligarbete som du upplever intressant. Ta gärna en titt på sidan!](http://www.tun-</p></div><div data-bbox=)

LYFT FRAM EN FRIVILLIG UR DIN ORGANISATION! Varje vecka publiceras Veckans Frivillig på Frivilligårets nationella webbplats www.tuntitili.fi. Er organisation har nu möjlighet att lyfta fram en frivillig hos er som ni tycker är värd lite extra publicitet och uppmärksamhet! Mera information finns på Studiecentralens webbplats.

VISA UPP DIN ORGANISATIONS FRIVILLIGARBETE! EYV-turnén, tour of the European Year of Volunteering, kommer att besöka EU-länderna under hela frivilligåret. Turnén stannar några dagar i varje medlemsland. Till Finland och Helsingfors kommer turnén 15–17.9. Hör av er till oss på Studiecentralen, kansli@studiecentralen.fi eller till frivilligårets pro-

jektkoordinator Karoliina Tikka, karoliina.tikka@alli.fi om ni är intresserade av att vara med.

KOM MED OCH DISKUTERA FRIVILLIGARBETE! Under hösten arrangerar Studiecentralen föreläsningar i Helsingfors, Åbo och Vasa med följande teman: Frivillighet ger lycka, Frivillighet ger kompetens samt Frivillighet och näringslivet. Närmare information om föreläsningarna finns inom kort att läsa på www.studiecentralen.fi.

*Med önskan om en underbar sommar,
Christine Skogman
adm.sekr./informatör*

PS. Kom ihåg att anmäla dig till Föreningsfestivalen senast 30.6! Temat i år är integration, generation och jämställdhet - Förening för alla! Mera information: www.festival.fi, Frida Westback, tfn . 050 502 5166.

Europaåret för frivilligarbete 2011

Slutet för brutalismen?

Brutalismen är en arkitekturstil inom modernismen som florerade från mitten av 50-talet till 70-talets slut, där man låter den råa betongen och de funktionella lösningarna utgöra det arkitektoniska uttryckssättet, utan ytmaterial, ornament eller dekorationer. Ordet anses ha sitt ursprung från franskans *béton brut*, "rå betong".

EN AV DE STÖRSTA kritikerna av stilen är amerikanen **James Howard Kunstler**, som i tjugo år skapat vokabulär och uttryck för misslyckandena i vår byggda miljö.

– I tiderna motiverades brutalismen med ord som ärlighet och funktionalism, men i själva verket ledde den till rätt obehagliga byggnader, som i de flesta fall inte är speciellt omtyckta av de människor som skall arbeta och verka i dem eller i deras närhet. De är oftast rätt och slätt mörka och dystra betonglådor.

En del av modernismen

Upprinnelsen till brutalismen låg i 1900-talets modernism, då flera tävlande skolor inom riktningen utvecklades. Man ville hitta på något nytt och fräscht.

– Hela den modernistiska inriktningen fick ju ofrivillig skjuts av att Hitler jagade ut de modernistiska arkitekterna från Tyskland och Europa på 1930-talet. Bl.a. **Walter Gropius** och **Mies van der Rohe** flyttade till USA och skapade där "den internationella stilen".

Under 20-talet i Europa hade deras stil varit starkt politiskt färgad, ursprungen ur första världskrigets slakt och ruinhögar. Man ville fränsäga sig historien och kasta konventionella former och ornament på historiens skräphög. Ljus, luft och friska fläktar skulle strömma in, speciellt åt arbetarklassen. Efter andra världskriget förknippades de klassiska stilarna även med olika tyranniska styren, både naziarkitekturens avskalade neoklassicism och Sta-

lins "gräddtårter".

I USA sker ändå en stor omformning. Amerika är inte intresserad av de politiska och sociala aspekterna bakom modernismen, trots landets egna sociala problem. President Roosevelt hade effektivt avväpnat vänsterrörelserna med de sociala programmen i *New Deal*, och det hela ledde enligt Kunstler till att modernismen i USA aldrig blev en social rörelse, utan enbart en moderörelse.

Kunstler påminner om att det centrala i moderörelser är att de i något skede faller ur mode. Man är tvungen att hela tiden hitta på en ny vurm.

– Samma jagande efter "sista skriket" infekterade alltså även arkitekturen. Man behöll vissa sociala ambitioner, men det intel-

Ttt stilrent inhemskt exempel på betongbrutalism är Järvenpää kyrka, ritad av **ERKKI ELOMAA**.

lektuella innehållet blev för varje årtionde mer dunkelt, navelskådande, abstrakt och metafysiskt. Och när man kommer in i 50-talets USA, då modernismen mår riktigt bra, upptäcker företagsvärlden att modernismen ger dem möjlighet att slänga upp byggnader till ett mycket billigare pris än förr. Inget behöver dekoreras, själva byggandet modularas; det räcker med att bara rafsas ihop några billiga element. Det behövs inga italienska stenhuggare eller andra traditionella yrkesmän längre. Allt är otroligt

billigt, ofta opersonligt och fult.

Vem bryr sig?

– På 1950-talet slutar också det amerikanska folket att bry sig, av någon orsak. Kanske för att man fortfarande var påverkad av andra världskrigets produktionsmentalitet; själva produktionen är viktigare än aspekter som skönhet, rena proportioner, eller något annat som tillfredsställer den mänskliga hjärnan. Vi ville helt enkelt bara ha massiva mängder nya kontorslokaler, säger Kunstler.

– Det pågår hela 50-talet, och vi får ikoniska byggnader som Seagram-skyskrapan i New York ritad av Mies van der Rohe, som då ledde arkitekturskolan vid Illinois tekniska institut. Men moderörelsen med glastorn börjar också kännas rätt trött i början av 60-talet.

– Arkitekterna söker febrilt efter något ersättande, och betongbrutalismen växer fram. Ett bra exempel är konst- och arkitekturbyggnaden vid Yales universitet, ritad av **Paul Rudolph** och uppförd 1963. Byggnaden skadades →

Renodlad brutalism. Boston City Hall. Kallmann McKinnell & Knowles 1969.

och renoverades efter en brand 1969 (ryktena säger att studenterna tuktade på), och för några år sedan renoverades byggnaden återigen för stora summor.

Betong är inte evigt

Enligt Kunstler förleds man på basen av det massiva utseendet att tro att dessa byggnader är mycket robusta, nästan eviga – men så är inte fallet. Armeringsjärnen som sätts in för att öka draghållbarheten och bärförmågan i betongen har begränsad livslängd, speciellt om det kommer in vatten i konstruktionerna då betongen krymper och får sprickor.

– Beroende på hur byggnaden byggts kan armeringsjärnen rosta rätt fort, och de kan spränga betongen. De gamla romerska betongkonstruktionerna som bevarats står fortfarande – efter-

som romarna inte använde armeringsjärn – medan många av våra brutalismbyggnader börjar vittra sönder redan efter trettio eller fyrtio år.

– Dagens betongbyggnader har därmed förvånansvärt kort livslängd, och blir dyra i underhåll, då tiden mellan grundliga renoveringar blir kort. Men på 60-talet var det få människor som brydde sig om det faktumet – som samhälle hade vi också då precis kommit in i slit-och-släng-perioden, och ingen gav en tanke åt hur länge saker höll, vare sig det gällde bilar, hus eller institutionella byggnader.

Slit och släng blir dyrt

Kunstler är av den åsikten att ingen byggnad borde få hålla endast en generation.

– Det är inte bara en intellektuell fråga. Den energi- och re-

surskris vi kan emotse de kommande decennierna kommer troligen att bli mer eller mindre permanent. Vi kommer inte att ha råd att bygga med slit-och-släng-metoden. Betong i sig kräver också förvånansvärt mycket energi vid tillverkningen, så även den processen kommer att bli allt dyrare.

Ett annat problem med betongen är att den är svår att återanvända.

– Det går inte att pulverisera gammal betong och bygga nytt med det. För det mesta duger gammal betong endast till markutfyllnad. I framtiden kan det även bli så dyrt att återanvända gammalt byggnadsmaterial, att vi helt enkelt låter byggnaderna stå tills de blir framtidens ruiner. Som kuriosa kan nämnas att Hitlers och Albert Speers planer på Nazi-Tysklands nya huvudstad

– Ironiskt i sig är också att så

Germania inte just innehöll några betongbyggnader, eftersom båda visste att betongkonstruktioner sällan förvandlas till vackra ruiner. Därför beslöt de att Germania skulle byggas av kalksten och granit.

Experimentera inte med människor!

Enligt Kunstler har mycket inom 1900-talets modernistiska arkitektur handlat om att man mer eller mindre fritt experimenterat med människor, utan att närmare fundera över konsekvenserna.

– Det här är förstås alltid ett problem då man av någon orsak vägrar att ta modell av det som tidigare bevisligen varit framgångsrikt, och där man nått goda och uppskattade resultat. Idag känner sig många arkitekter tvungna att uppfinna nytt hela tiden. Vi håller på med en massa ”innovationer”, men ingen vet egentligen hur det påverkar oss som människor på det kognitiva planet.

Enligt Kunstler är det mycket ironiskt att modernismen i alla dess uttrycksformer i tiderna startade från idéer om demokrati och social reformer, men idag av de flesta människor förknippas endast med obehag och mörka känslor.

– En totalomvändning har skett. Man ser det bra i Berlin, där alla de gamla monumentala byggnaderna i tiderna blev på östsidan, och Väst-Berlin tvingades bygga nya modernistiska teater- och museihus. Idag är inte så många förtjusta i de här lådorna som föga passar in i det gamla gatunätet, medan de gamla husen restaureras med frenesi.

Ironiskt byggnadsskydd

– Ironiskt i sig är också att så

många av brutalismbyggnaderna idag får skyddstatus, hur avskydda de än är. Men byggnaderna är förstas historiska i den meningen att de berättar något om oss och vår kultur. Och det finns fortfarande stora grupper i den akademiska arkitektvärlden som har en stor intellektuell investering i de här byggnaderna. Samtidigt kan ju ingen förstås förneka att alla byggnader, hur avskydda de än är, kan ha någon form av dragkraft.

Stil och standarder

Enligt Kunstler kan situationen vara helt annan om 40-50 år. Då kan det hända att de här byggnaderna inte längre går att reparera, eller att de är så avskydda av framtidens generationer att de helt enkelt rivs.

– Och det handlar inte enbart om estetik, stil eller personlig smak. När man i dag debatterar den byggda omgivningen tenderar frågor om stil och personlig smak att ta överhanden, när man egentligen borde betona helheter, byggnormer, standarder och kvalitetsnivåer.

– Samtidigt handlar det förstås också om något så subjektivt som skönhet. Vi måste få känna att vårt uppdrag på den här planeten, hela civilisationsprojektet, har någonslags dignitet och känns meningsfullt. Även på det personliga planet vill vi helst skapa saker och omgivningar som är värda vår affektion. Vi vill åter spegla det vi upptäckt att är det finaste av våra kognitiva processer, av våra värderingar. Vi vill känna att det är värt att befinna sig här, att orka fortsätta trots allt.

– Det här är enormt viktigt även om det bara skulle ske som ett tankeutbyte oss människor emellan, för att inte tala om ifall

man råkar tror på att någon gud bryr sig om vad vi sysslar med, säger Kunstler.

– Enligt min mening hyllar den brutalistiska arkitekturen inte den mänskliga existensen. Det bevisas av den stora entusiasm som människorna känner för att riva de här byggnaderna. Så trots att det på sina håll kan finnas historiska skäl att bevara några av de här byggnaderna tror jag inte att många tårar kommer att fällas då de försvinner.

Samhällskritikern **James Howard Kunstler** (1948) blev känd för sin svidande kritik av suburbaniseringen i USA i boken *The Geography of Nowhere* (1994) och *Home from Nowhere* (1996).

I *The Long Emergency* från 2005 tar han upp de utmaningar våra oljeberoende samhällen och ekonomier ställs inför efter *Peak Oil*, då världens oljeproduktion inte längre ökar, utan oåterkalleligt blir mindre för varje år.

Kunstler är född i New York, har en examen från State University of New York, och har arbetat som reporter bl.a. på *Rolling Stone Magazine*. Han har ingen formell utbildning i arkitektur. Blogg och podcast på adressen nedan.

www.kunstler.com

Kurt Högnäs: De bronsblå solarna. Dikter. Söderströms 2011.

Finlands första Citta Slow-poet

Härmed utnämner jag Kurt Högnäs till Finlands första Citta Slow-poet. Bosatt i Kristinestad, och från debuten med *Början till liv redan* år 1955, har han hållbart och envetet placerat de poetiska koordinaterna på den sydösterbottniska kustkartan. Kristinestad har ju som bekant nyligen fått statusen som en långsam stad i det växande Citta slow-nätverket som startat i Italien.

Med *De bronsblå solarna* fortsätter Kurt Högnäs i sin sextonde ”kartbok” sitt långsiktiga lyriska värv. Prosadikterna inbjuder till långsam läsning, och plötsligt så minns jag vad Högnäs sade under ett litterärt seminarium på Lärkkulla för över 20 år sedan: En riktig dikt blir först kött i författaren, och sedan i läsaren – det är fråga om skilda rum i diktens tillblivelse.

Under det seminariet hade jag samtalat med Tomas Tranströmer, för övrigt årskamrat med Högnäs, om hur rumsupplevelser och språkbilder resonerar mellan författaren och läsaren. Att poeten inte kan förvänta sig färdigt uppvärmda läsare som brinner av engagemang för texten.

Hos Högnäs har rummet ofta varit rymden, vägglös och vanligen fokuserad i små rörelser:

Ett abborrstim har mönstrat upp vid udden. I en solruta över sandbotten, just under ytan. Man kunde ta dem för spolar med sebrarand, formerade i led. Eller missiler med noskon, alltefter ljuset. Men utan tvivel levande, på helpänn. De glider ut i formation ur en osynlig hangar, fortplantande sin tropp i solgasset. Som en reflex, exakt inställd, i darret mellan stenarna.

STURE RISSANEN

Dikten erbjuder en typisk sommarbild som registrerar också det subtila växelspelet i bildspråket, rörelsen i rörelsen. En annan dimension som frekvent framhålls i diktens rum är höjdens ekivalens med djupet. Även den observationen härstammar från samma seminarium där Kurt Högnäs hade en taltur. Allt beror på de perspektiv som öppnar sig i en dikt.

De bronsblå solarna innehåller pratigare passager varvade med kortare prosastycken. Oavsett längden lönar det sig att läsa dikterna i långsam lunk, för här kräver dikterna koncentration.

Alltför snabb speedläsning gör att metaforerna staplar sig på hög, och då tappar man bort sig: sikten försvinner ur dikten. Liksom i några av avskedsraderna önskar sig läsaren därför dröja kvar ännu en stund i de alltigenom arbetade ordbilderna:

Ön ligger där. Med solnedgångarna som håller den i sitt svalg, tills den föds på nytt ur lågorna. Det är den timme då jag ser ljuset gå på vattnet och i Tidens skepnad närma sig land. Man blir inte bofast i en tablå, man svävar en stund där inne, stundtals nära att förtrollas, de fågeltimmar man har kvar.

Jörgen Mattlar: någon viskar ditt namn. Dikter. Söderströms 2011

Spadtag i det lokala

Dikterna i Jörgen Mattlars nya diktbok erbjuder läsaren sparsmakat med handtag: spade och ämbar/tas bort/skeva blicken/vilar stumt/i vistelsens/plötsliga slut.

Boken är indelad i sektioner som åtminstone delvis röjer var handlingarna utspelar sig, i sjukhusmiljöer, adresser och ute i det fria.

Mattlars barndomsort Grankulla figurerar frekvent i diktsamlingens första halva: ”vid kaunia-la” indikerar en plats som rehabiliterat många krigsveteraner, vars led nu glesnat. Hos Mattlar flyttar kriget in i barnets lekar: gråa soldater läggs/i strategiska värn/barnets ställningskrig/dimman driver över/sandlådans skyttegravar/och pansarvagnar

Och när sandlådans svedda krigare lämnat efter sig doften av bränd plast (vem kommer väl inte ihåg den svarta rökens irriterande lukt i luftkanalerna?) visar barnet en öm gest: han borstar/soldaterna rena/lägger dem i kartonger/gräver de brända/resterna/djupt/och bär de levande/i sin famn/hem

Gräsavägen 9-sekvensen fortsätter på Grankullaspåret. Det är uppenbart att poeten skriver om sitt barndomslandskap, men utan nostalgitrippens romantiska skimmer – snarare då en sorts konstaterande saklighet i korta klipp.

PATRIK LESTANDER

Samma avhuggna staccato-metod används också i naturskildringarna, där Mattlar noggrant undviker att fastna i ett centrallyriskt betraktarfängelse. Metoden fungerar i mitt tycke sämre när verben uttraderats; kvar finns bara saxklippens restbitar från något som kunde vara ett större bildcollage. Bäst fungerar miljöerna när verben åstadkommer en nödvändig rörelsedynamik, så som i de sista diktraderna: nu vibrerar/blad i blad/någon viskar/ditt namn/som fönster slår/och låses

Vad då informationssamhället?

Rabbe

SANDELIN

Redaktör, Svenskbygden

DET ÄR REDAN ETT tiotal år sedan man började tala om att vi lever i "informationssamhället". Speciellt i de utvecklade västländerna har det blivit populärt att beskriva en post-industriell framtid där samhällets mervärde uppstår av utbyte av information i allt snabbare nätverk, och att detta även skulle fungera som grund för en global utveckling – egentligen en slags utopi med mindre miljöförstöring och större lycka överallt.

En snabb överblick över dagsläget kan förstås ge en bild av att så har gått. En allt större del av ekonomin försiggår idag på internet, och de snabba kommunikationerna har resulterat i ett globalt system som sakta väver in sig i alla aspekter av våra liv. Har vi alltså idag nått "informationssamhället"?

Det enkla svaret kunde vara ja – den som till vardags är beroende av sin smarttelefon har egentligen redan tagit ett steg längre; det är fråga om att använda avancerad maskinintelligens för att klara av arbetet och fritiden. En science fiction-författare från bara några decennier bakåt kunde med fog beskriva oss som *cyborgar*: blandningar av människa och maskin.

JAG VILL EMELLERTID PÅSTÅ att vi i högsta grad fortfarande lever – inte bara i industrisamhället – utan i lantbrukssamhället! De flesta människor orkar nämligen knappast pilla på en smarttelefon längre än ett par dagar i fall de inte får mat! Men det tänker vi aldrig på. Vi är så vana vid att allting bara funkar, att vi för länge sedan tappat kontakten till det som allting vilar på. Kommunikationerna har också gjort det möjligt att fylla på våra närbutiker "just-in-time" från enorma centrallager – vi behöver aldrig befatta oss med hur maten kommer till och transporteras: den bara finns där varje dag.

DET OVAN BESKRIVNA LEDER till två faror. Den första känner de flesta igen som orkar följa med dagspolitiken: det uppstår med jämna mellanrum underliga och onödiga motsättningar mellan stad och landsbygd. Stadsfolket vaggas lätt in i en tro att landsbygden "inte behövs". *Vi kan ju alltid flyga in rådisor från Kina! Vi får billigare mat om vi får bort småbruken och satsar på industriell matproduktion styrd av de stora kedjorna.*

» **Min profetia är att vi inom trettio till femtio år kommer att leva i en betydligt mindre globaliserad värld, där närmiljön och närproducerat (både mat, industri och energi) spelar en mycket större roll än idag.** »

DEN ANDRA FARAN ÄR kopplad till den första, men inte lika uppenbar. Den gäller inte bara övertron på teknik och kommunikationer, utan även våra energitillgångar. Få tänker på detta, men ingenting i det intrikata system vi byggt upp de senaste decennierna fungerar utan energi: inte smarttelefonerna, inte Google, inte traktorerna, inte långtradarna.

ETT FAKTUM (ETT GEOLOGISKT faktum, inte bara en hypotes) är att tillgången på fossila bränslen kommer att minska i framtiden. Den lätt utvinnbara oljan sinar redan idag på många håll i världen, och nya biobränslen kan inte volymmässigt ersätta den. Forskare varnar också för att koltillgångarna länge rapporterats alltför optimistiskt. Även uranet blir svårare och dyrare att utvinna. Risken är alltså att många av våra energikällor i framtiden inte ger nettoenergi: det går åt mera energi att utvinna dem, än vad vi får ut av dem.

Om man räknar in detta i samhällsekvationen börjar vårt "informationssamhälle" allt mer likna ett korthus. Små avvikelser i energitillförseln, eller små avbrott i det mekaniserade lantbruket, transporterna eller distributionen kan leda till snabbt eskalerande, oförutsedda konsekvenser.

BETYDER DET HÄR ATT vi en vacker dag vaknar upp och är förpassade tillbaka till ett medeltida agrarsamhälle och får dra våra plogar själva? Nej, människan är uppfinningsrik, och utvecklingen kommer att ske i olika faser. Min profetia är ändå att vi om trettio till femtio år kommer att leva i en betydligt mindre globaliserad värld, där närmiljön och närproducerat (både mat, industri och energi) spelar en mycket större roll än idag.

KNAPPHETEN PÅ ENERGI LEDER också i framtiden till att de ekonomier och politiska system som är baserade på ständig ekonomisk tillväxt får ta sig en funderare (ständig ekonomisk tillväxt kräver nämligen ständigt ökande energitillgångar). Lantbruket kommer åter att bli mera arbetsintensivt; många jobb som försvunnit de senaste decennierna kommer att återuppstå.

Livet blir alltså troligen mer strävsamt – men det behöver ju inte alls betyda att det blir sämre eller mindre lyckligt. Vi hinner bara pilla på telefonen lite mer sällan.

Mångsysslare överlever på landet

TEXT: CAMILLA GRANBACKA
FOTO: KRISTOFFER ÅBERG

Vi hade ingen kunskap om jordbruk när vi kom hit. Min mamma är från landet, men inte vi, säger Mia Aitokari som är mångsysslare på Wildemansgård i Isnäs.

NÄR MIA AITOKARI KÖPTE gården tillsammans med sin man Vesa för tretton år sedan var den 2,7 hektar, nu har de 17 hektar sammanlagt. I dag har de ett eget musteri, ekologisk äppelodling och karamelltillverkning: Wildemans ekokarameller på gården.

Vi sitter på en duvblå gammal kyrkbänk och dricker äppelmust i den stora glasverandan. Utanför har fåglarna en mäktig konsert i vårdträdet, den stora björken som funnits på gården i över 200 år och kvällssolen strilar in genom de handblåsta glasrutorna.

– Kyrkbänken fick jag genom

att spela under en högmässa i Liljendal kyrka.

– Man kan gott säga att vi är mångsysslare. Om man ser min CV så tänker man lätt att den där människan är inte riktigt klok!

Gården hittade de via en annons och de visste inte ens var Isnäs låg när de körde ut för att se på den. Gården var säteri i Pernå redan på 1200-talet och ägdes av ätten Wildeman, men husen brann upp och ätten dog ut. Sedan 1700-talet har det varit utegård till herrgården Sjögård och i dag finns det en väderkvarn från 1896 på gården och ett hus som är byggt 1917.

– Det första vi gjorde när vi

kom hit var att renovera den gamla väderkvarnen, sedan byggde vi en innetoalett, glasveranda, och viktigare saker.

“Pappa är karamellfabrikör”

Paret Aitokari funderade länge på vad de skulle producera på gården. Mia gick bland annat en lantbruksföretagarkurs på Helsingfors universitet. I dag tillverkar de gammaldags kokkarameller för de råkade hittade sådana maskiner. Tekniken är enkel och produkten kan lagras länge.

– Vi funderade först på sylt eller marmelad i och med att vi har äppelodling, men de flesta kokar sina sylter själva och det är

Gräv där du står, det gäller att hitta styrkan i platsen, säger ekoodlare och byaktivisten MIA AITOKARI.

PROFIL
 Namn: Mia Aitokari
 Född: 1966 i Tammerfors.
 Bor: På Wildemansgård i Isnäs.
 Familj: Man Vesa Aitokari, barnen Vincent 14 år, Selma 12 år och Adrian 6 år. Hundar, katt, och kaniner (och myrlejon!).
 Jobbar som: Verksamhetsledare för Östra Nylands Byar r.f..
 Annat: Eget musteri, ekologisk äppelodling, Wildemans ekokarameller, frilansar som kantor.

Människorna som övervakar den ekologiska odlingen kommer från skolbänken, inte från den reella världen. Tvärtom borde det som besprutas kontrolleras betydligt mer, säger **MIA AITOKARI**.

mycket lite man sist och slutligen kan sälja. Ingen annan tillverkare då ekokarameller så det föreföll som en bra marknad.

Ett år efter att de startat med karamelltillverkningen ringde Stockmann och ville ha deras produkter. Nu hamnar de att välja vem de samarbetar med.

– Vi skulle kunna sälja hur mycket som helst, men då är det inte längre samma sak – då blir det bulk och det vill vi inte.

– Det är väl alla barns dröm att

deras pappa är karamellfabrikör och då har de åtminstone vänner, skämtar Vesa.

800 äppelträd ger skörd

De 800 äppelträden som planterades när de flyttade in har nu börjat ge skörd och de säljer även egen äppelmust och tomat-saft.

– Musteriet är vår huvudinkomst. Vi har massor med kunder som kommer hit med sina äppel om höstarna eftersom det

inte finns så mycket mustrier mera. Vi har kunder ända från Lahtis och Lovisa.

– Vi är också mitt i en övergångsperiod för att få mera ekologisk odlingsmark. Nu odlar vi vall, men om fem år odlar vi antingen ekokummin eller oljeådra. Vi ser att det helt klart finns en framtid med detta, det är ganska få som odlar oljeväxter ekologiskt.

Men Mia Aitokari betonar hur komplicerat och krävande det är

i dag att vara ekodlare

– Egentligen borde inte ekodling kontrolleras alls, utan tvärtom det som besprutas! Den konventionella odlingen borde bevisa att det över huvudtaget är ätbart, Människorna som övervakar allt detta kommer från skolbänken inte från den reella världen, det märker man till exempel med hälsoinspektörerna. Myndigheterna borde veta hur det fungerar på gräsrotsnivå och hjälpa oss om vi har frågor!

När matsprojekt

Mia Aitokari har jobbat som verksamhetsledare för Östra Nylands Byar r.f. i sex år. Från det att hon började år 2006 var budgeten 40 000 euro och nu är den 160 000. En stor del av budgeten går till att utveckla närmatssamarbetet i nejden. Ett stort när matsprojekt är på kommande tillsammans i Lovisanejden och Borgå.

– Det kan bara vara att det hela ramar in med Slow-food-rö-

relsens program, det vet vi inte ännu.

– Så småningom så kommer maten att kosta det den kostar på riktigt. Då är vi i den situationen att vi konkurrerar ut varandra. Därför måste småproducenterna helt enkelt ta sig i kragen och aktivera sig själva, det är samma med byarna. Det gäller att hitta drivkraften i byn, gräv där du står så att säga – det är där styrkan ligger!

TEXT: CAMILLA GRANBACKA

Gräsrötterna är kraften i Slow Food

Slow food är en motkraft till storskaligheten där en handfull producenter i världen bestämmer vad vi ska ha på matbordet, berättar Diana Lindholm, ordförande för Slow food Västnyland.

Inom slowfood benämns inte konsumenterna som konsumenter utan som medproducenter. Alla som handlar ska också ta ansvar.

FÖR TVÅ ÅR SEDAN startades ett Slow Food-convivium i Rasborg. Sedan dess har mycket hänt. En närmatskatalog har producerats, producenter har kartlagts och till årets festival i Fiskars väntas över 10 000 besökare.

– Inga andra convivium i Finland har så stora aktiviteter på gång som vi har just nu. Vår sty-

relse har ett brett kunnande och mycket energi.

Landsbygd sammanförs med tätort

I oktober samlas närmatsproducenter, restauranger och andra mataktörer från västra Nylands tio kommuner i Fiskars bruk. Efter fjolårets succé med över 7 000 besökare satsar man i år

ännu mer. Liksom förra året håller man hårt på att produkterna och råvarorna antingen ska vara tillverkade eller odlade i Västnyland.

– Syftet är att sammanföra landsbygd med tätort. Vi vill lyfta fram matproduktionen i vår region och sätta den i fokus.

Lindholm menar att både konsumenter och producenter är

KARIN LINDROOS

Slow Food Västnylands närmatsmarknad arrangeras i Fiskars lördag-söndag 1-2 oktober 2011 (kl. 10-16)

- För att småproducenter ska ha en möjlighet att existera, så måste man jobba globalt, säger **DIANA LINDHOLM** (t.h.), ordförande för Slow food Västnyland, här tillsammans med **TARJA KVARNSTRÖM** som är aktiv inom Slow food Hanko.

inne i ett ekorrhjul. Bönderna tror ofta att det inte går att jobba mer småskaligt och ekologiskt och man producerar bulkvaror.

- Vi har i tiotals år arbetat i ett system som fullständigt minimerar all kreativitet hos bönderna. Det ska vara stort och färdiga kontrakt.

Konsumenterna vet oftast inte var de skall hitta närodlat och ekologiskt, och de är kanske inte heller medvetna.

- I år kommer bland annat matskribenten **Mats-Eric Nils-**

son från Sverige att besöka festivalen. Han är författare till böckerna *Den hemlige kocken*, *Åkta vara* och *Döden i grytan* - om vår rädsla för riktig mat och belyser många aktuella frågor.

Konsumenterna är medproducenter

Det säregna för Slow food-rörelsen är att man är personlig medlem, medlemsavgiften är cirka 50 euro per år.

- Företag kan inte vara medlemmar, utan det är helt enkelt

privatpersoner som jobbar för filosofin "gott, rent och rättvist".

Inom slowfood benämns inte konsumenterna som konsument utan som medproducenter. Alla som handlar ska också ta ansvar. Konsumenterna är i dag starkt hänvisade till detaljhandeln. Matvaruhandeln är igen styrd av stora kedjor.

- Det är klart att det skulle vara trevligt med saluhallar lite här och där. Men jag ser nog det viktiga i att vi jobbar med de befintliga butikerna.

Diana Lindholm har själv erfarenhet av att vara producent då hon är ägare av bageriet *Backers Baker* i Raseborg, samt odlar ekologiskt spannmål. Hon har märkt att det är en stor utmaning att få detaljhandeln att på allvar se till att det finns produkter från när- och småproducenter.

- Men det fantastiska med Slow food är att det samlar gräsrotter från hela världen för att tillsammans kunna motarbeta de starka krafterna från storindustrin.

- Slow Food (eng. långsam mat) är en internationell rörelse som uppstått som motkraft till snabbmatsfenomenet.
- Slow Food grundades av Carlo Petrini i Italien 1986 och har idag ca 100.000 medlemmar i 150 länder. Föreningen har sitt säte i den italienska staden Bra.
- Slow Food grundar sig på regionalt producerade råvaror tillredda med traditionella metoder.
- Arbetar för ekologisk produktion, bevarandet av lokala och regionala matkulturer och utvecklingen av ett jordbruk som inte utarmar jorden .
- I Finland finns 8 convivium (medlemsorganistaioner): Västnyland, Hangö, Jyväskylä, Uleåborg, Nyland, Åbo, Nystad och Savo.

Tahar Ben Jelloun

Oförlömliga kvinnor och förbittrade män

TEXT: TOVE FAGERHOLM • BILDER: WIKIMEDIA

Tahar Ben Jelloun återkommer ofta i sitt författarskap till det val människor gör mellan rötter och vingar. Själv har han lyckats med konststycket att bevara sina rötter, men likväl flyga.

HANS ROMANER, ESSÄER, NOVELLER och dikter borrar sig djupt ner i Marockos gyllene sand, men det franska språket är hans vingar. Han räknas i dag till en av de främsta franskspråkiga författarna, han är fransk medborgare och har varit bosatt i Paris i fyrtio år. Oavbrutet undersöker och formulerar han förhållandet mellan Europa och arabvärlden i politiska och etiska termer.

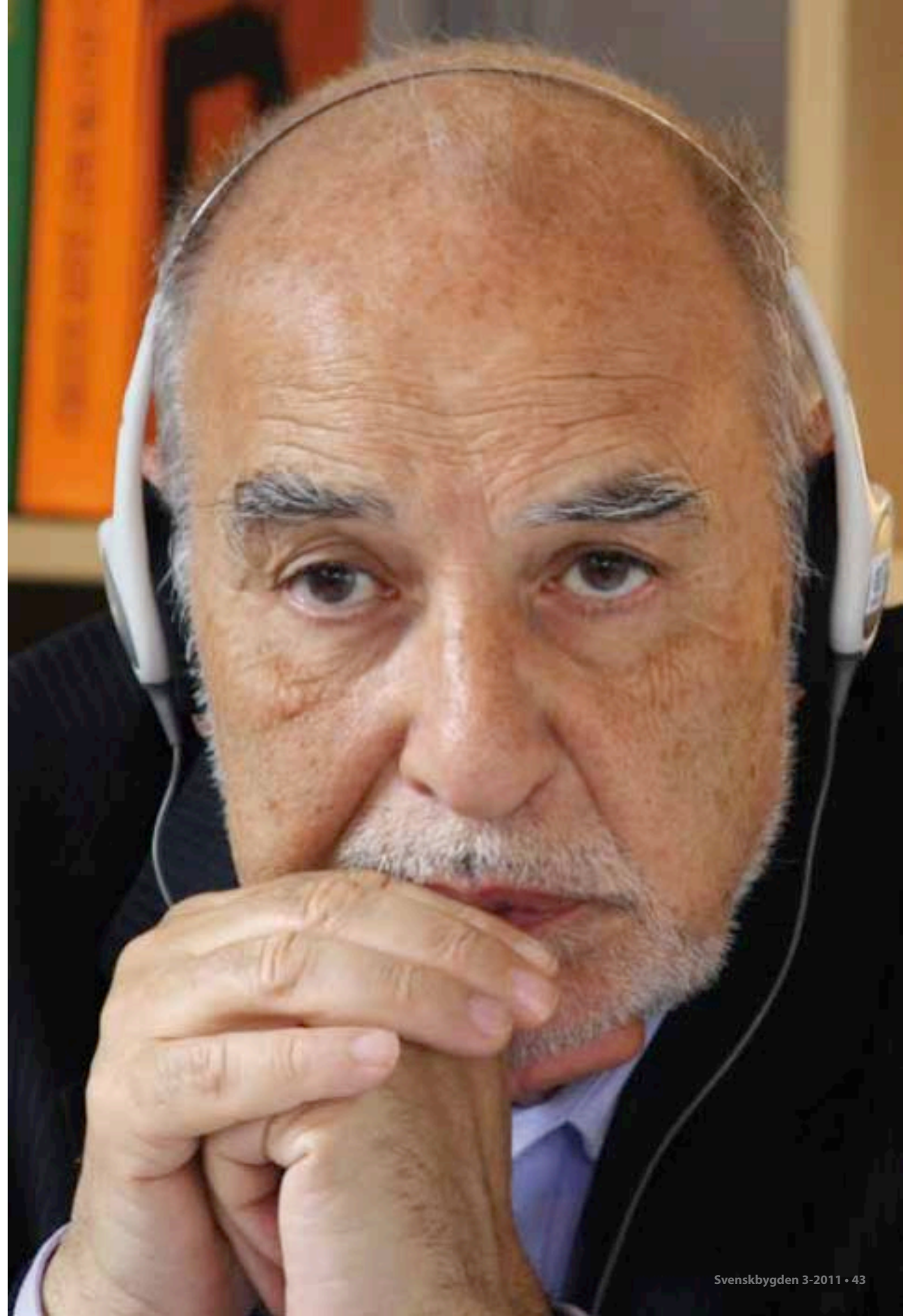
Hans drivkraft är både längtan och vrede. Den polemik han för också i sina kolumner och föreläsningar bär aldrig bitterhetens prägel, men man anar en hårt knuten näve. Han har gjort sig till talesman för dem vars röst den politiska makten inte vill lyssna till. Han säger:

Emigration är inte längre en lösning. Den är ett nederlag. Människor riskerar sina liv, drunknar varje dag, för att knacka på dörrar som

inte öppnas. Marocko måste investera i arbete så att människor inte tvingas lämna sitt land.

I hans Marocko får de utstötta, de vandrande dårarna och de blinda sagoberättarna röst och gestalt. Det är inte särskilt populärt. Hans brorsdotter utropar vredgat: ”Sluta skriva böcker som stryker de kristna medhårs, du sviker ditt fosterland och din religion och så skriver du ju inte ens på arabiska, du ger en felaktig bild av vårt land, du borde skämmas!”

I arabvärlden kan man inte acceptera att en arabisk författare inte skriver på arabiska. På grund av att Jelloun gick i fransk skola och under hela sin uppväxt läste kopiösa mängder litteratur på franska föll det sig naturligt att franska blev hans litterära språk även om arabiska är hans modersmål. Han tycker att franskan frigör honom från vissa tabun som skulle kännas oöverstigliga om han skrev på arabiska. Varken den islamiska kulturen eller religionen skulle tillåta honom att skriva fritt utan att känna skam. Han tycker ingalunda att han underordnar sig det koloniala arvet, tvärtom ger han det →

franska språket tilltråde till nya tankebanor och främmande platser.

Oförglömliga kvinnor

Kanske det franska språket också har gjort det möjligt för Jelloun att skapa en rad oförglömliga kvinnoporträtt? Få manliga författare har skildrat det kvinnliga psyket med en sådan inlevelse och djärvhet som han. "Kvinnor är ett komplicerat släkte", säger han själv. Han skriver för att försöka förstå. Diktsamlingen **Ut- anför minnets vetskap** skildrar förhållandet mellan man och kvinna:

*I mitt land
älskar mannen kvinnan utan ömhet
kvinnan fyller munnen med lera
och föder barn
varje barn är ett ord
vunnet av natten
en tidens smekning
gryningens lilla evighet
utgången ur liveget kved
en nåd
likt flodens hand
över ensamhetens horisonter*

*Den gula jordens kvinnor bär inte
slöja
De arbetar mer än mannen
Mannen är en herre på sin häst
Till fots följer kvinnan
Kroppen dansar,
hon är rösten och källan
bergets minne och dess djupa sång*

Sandbarnet och **Den tjugosjunde natten** gav Tahar Ben Jelloun internationell berömmelse. Han fick också det prestigefyllda Concourtpriiset.

Dessa märkliga och underbara romaner är berättelsen om könet som öde och val. I en familj med sju döttrar bestämmer fadern att det åttonde barnet skall vara en son. En flicka föds, men hon väx-

er upp som gossen Ahmed. Barnets väsen klyvs av en tusenårig tradition som tillät att flickebarn sattes ut för att dö medan gossebarn fick leva. Först i puberteten börjar hon ana sitt rätta jag, men hon böjer sig för faderns vilja och lever som Ahmed, gifter sig till och med, men är en främling för sig själv, oförmögen att känna lycka, lever sitt liv isolerad i sin kammare och blir en gåta, ett mysterium, en saga. Innan Ahmeds far dör, den tjugosjunde natten i Ramadan, ger han sitt yngsta barn tillåtelse att återta sin rätta identitet. Ahmed blir Zarah. Efter tjuugo år av manligt liv bryter Zarah upp för att möta livet, kärleken och döden.

Zarah säger: *Att vara kvinna är en naturlig svaghet och varje kvinna vänder sig. Att vara människa är en illusion, en våldshandling som inte kräver någon motivering.*

Som en dunkelt skimrande väv av nutid och förfluten tid, saga, legend och dagbok växer den tragiska berättelsen om ett oförglömligt kvinnoöde fram. Zarah är en tidlös Scheherezade hämtad ur Tusen och en natt.

Med sänkt blick handlar om en liten berberflicka som valdar getter. Hon är släktens utvalda, som enligt legenden skall hitta en skatt som förfäderna gömt i bergen. Hon drömmer om att flytta till Frankrike, där fadern är gästarbetare. Småningom kommer hela familjen till Paris. Flickan anpassar sig snabbt, hon är oerhört begåvad och revoltlysten. Hon vill lära sig allt och hon ser sin omgivning sturskt i ögonen och vill absolut inte likna sin mor. Hon tillhör en generation som tror att man kan leva utan rötter.

När hon efter tjuugo år återvänder till sin hemby står hon villrå-

dig mellan två världar, hon har blivit en främling både för sitt släkte och för sig själv. Skatten är henne likgiltig. Barndomsdrömmen och myten har mist sin magiska kraft. *Jag stannade på en liten kulle och såg för första gången denna plats som den var. En ort av djupaste förtvivlan där en död katt gjorde barn med sjuka ögon glada.*

Den ödesdigra natten berättar om Zina som blir till under en ödesdigra natt, en natt när ingenting borde ha fått bli till. Den dag hon föds dör hennes morfar, hennes födelse över-skuggas av bedrävelse. Så är hon från början präglad av sitt öde, fördömd redan som barn, utstött ur gemenskapen, den som bringar olycka.

Hon gör grymheten till sitt vapen och tar hämnd på männen som fångslas av hennes skönhet. Hon förför och förgör. Hon är en oförliknelig kvinna, en levande legend bland torgens sagoberrättare.

Jelloun använder en berättarteknik som har sitt ursprung i en muntlig tradition. Berättargreppet är mångstämmigt, nyckfullt och poetiskt. Mönstret som flimrar i bildväven är typiskt för Jelloun: våldet i förhållandet mellan man och kvinna, erotik och den ängsliga kärleken, passionen för friheten och sanningens många ansikten. Vad ska man tro, vad finns det för svar på frågorna som uppstår?

Vi ska svara med sagor, gamla sagor ingen kan tro på, tuktiga gamla sagor, historier som får dem att drömma. Och vi ska lämna denna håla i ljuset av de drömmar som har tagit sig in där tack vare orden och bilderna.

Nadias vrede är Jellouns första ungdomsroman. Nadia bor

utanför Paris med sina syskon och marockanska invandrarföräldrar. Hon är klarsynt, självständig och stark. Hon ser våldet, fanatismen och bristen på empati. Hon ser de arabiska männen inskränkthet. Hennes vrede gäller kvinnorollen och mansrollen och främlingsfientligheten i Frankrike. Hon vägrar underkasta sig, hon kräver att bli accepterad som den hon är, både marockan och västerlänning, en modern ung kvinna. I en rasande utandning tolkar hon invandrarens situation:

Vårt behov av tröst är omätligt, vår längtan efter förståelse oändlig, vår vilja att finnas till så stark, vår galenskap lurar om hörnet, vårt tålmod är bortom allt förnuft, vår vrede glödhet, vår törst efter erkännande outsläcklig...

Min mamma är Jellouns senaste kvinnoporträtt. Det är en ömsint och djupt rörande berättelse om en älskad mors sista tid i livet. Ibland befinner sig modern i en annan tid och då växer det fram en bild av det gamla Marocko med sina traditioner och resonemangsåktenskap, kvinnornas hemliga samtal i badhuset, kvinnogemenskap men också en nästan outhärdlig ensamhet och utsatthet. Kanske är modersporträttet det sannaste och mest allmänmänskliga av alla hans kvinnskildringar?

”Sedan mamma blev sjuk är hon en liten tingest med vacklande minne. Hon kallar till sig familjemedlemmar som varit döda länge. Hon talar med dem, förvånar sig över att hennes mamma inte hälsar på och talar varmt om sin lillebror som, efter vad hon säger, alltid kommer med presenter. De strömmar förbi

hennes sjukbädd och umgås långa stunder. Jag säger inte emot. Jag vill inte störa.”

Demenssjukdomen fortskrider:

”Hon säger inget mer. Blicken är tom. Vad gör tiden? Jag är inte säker på att den går. Den tar en omväg förbi henne som om hon inte längre räknades, inte för någon. Tiden tar ett kliv över den lilla hopskruppna kroppen.

Det enda mamma har kvar är minnen. De tar upp all plats. När jag hälsar på henne händer ingenting. Mamma har gått bort i all tysthet. Hon talar inte om sin begravning längre för att hon tror att hon redan är död och begravnen. Hon är redan på andra sidan. Jag är bedrövad och säger ingenting. Döden, den verkliga, outhärdliga förlusten och frånvaron, det är sjukdomen, oändliga dagar och nätter av försämring, lidande och maktlöshet. Det är det som är döden och inte den där bråkdel av en sekund när hjärtat stannar.”

Förbittrade män

Tahar Ben Jelloun fördjupar också synen på den muslimska mannen. Uppmärksamheten i Europa har varit fokuserad på muslimskt kvinnoförtryck och könsstypning. Muslimsk manlighet har sällan analyserats. Manligheten är en kategori som befäster sin makt genom att vägra definiera sig, men i roman efter roman visar Jelloun att virilitet är essensen av arabisk maskulinitet. Social prestige och virilitet är starkt förenade, därför är det naturligt att män är otrogna i äktenskapet. Sterilitet och impotens är så förnedrande att det är tabubelagt.

Lyckan ligger inte i antalet barn utan i antalet söner. En man

som inte får söner känner sig förödmjukad och djupt förbittrad. En bror med söner är en sexuell rival. Homofobin är stark och utlöser förakt och skam. Genom våldshandlingar stärks mannens virila status. Genom att förminska manligheten enbart till virilitet blir mannen utestängd från broderskärlek, sann vänskap, sympati och solidaritet. När sexualitet och våld blir ett är harmoni mellan man och kvinna en omöjlighet. Många är de förbittrade männen i Jellouns romaner.

De fattigas hus är historien om en förbittrad man.

”Vad är det som gör mig så förbittrad? Östanvinden, den som drar upp sanden och kastar den i ögonen, ljummet kaffe med mjölk i en kantstött kopp, ett sviket ord, en överdriven blick, ett omotiverat uppskjutande, oärlighet, en formellt korrekt dumhet eller en som bara är fräck, svek i alla former i såväl vänskap som kärlek, polyester, nylon mot svettig hud, ljudet av en tryckluftsborst, småaktighet, miss-tänksamhet, trovisshet, omotiverad grymhet, svartsjuka, plastlaminat, ständig sömnlöshet, likgiltighet inför poesin, julfester, svett som blandas med billig parfym, alltför håriga kvinnor med bröst som tvättlappar (även om jag vet att det inte är deras fel) feminister som slås överallt, machofigurer av samtliga slag, hotfulla blickar, gråmulen himmel, ännu mer oärlighet i all oändlighet, breven från utmätningsmannen, slappa handslag, fuktiga händer...”

Stilla dagar i Tanger handlar om Jellouns far, som också var en förbittrad man. Romanen har vuxit fram ur tystnaden, ur ord som aldrig uttalats mellan far och

son. Ingen säger emot sin far. Fadern behöver inte rättfärdiga sig inför sin son.

I ett kallt och förfallet hus ligger en man som är ”gäckad av vinden, glömd av tiden och trotsad av döden.” Östanvinden sveper in över en stad där Atlanten och Medelhavet möts, en stad av kullar på kullar, av legender, en gåta ingen kan fånga.

Gamlingen avskyr sin skröplighet, vägrar erkänna att han är sjuk, ömsom självbelåtet, ömsom självranssakande tänker han tillbaka på sitt liv. Han minns en vän vars språk var knivskarp ironi, sanning i guldbroderad kafftan. Själv vill han att orden skall vara korta, spetsfundiga, färgstarka. Hans ord är berömda, pilar som sårar, bilder som oror, klanger som skär. Han dröm-

mer om ett hus av ord med stavelser som flätas in i varandra till en arabesk av ljus.

Det är en varm och rasande bok där vreden pyr i tystnaden.

Moha narren, Moha den vise är de utstötas talesman, han är diktaren som är galen i ord och vild av kärlek till livet. Han nöjer sig inte med att vara förbittrad, han lågar av vrede. Han är frihetskämpen som vågar uppvigla:

Dansa med mig! Tala! Svälj inte längre er vrede! Gå ut på gatorna, gå ut på torgen, tala, berätta, sjung, men stå inte begravda i tystnad och rädsla.

Moha är narren som lyfter maskerna av ett samhälle i förändring, som säger sanningen om det som är förbjudet. Med

barnen efter sig springer han som en sandstorm genom staden. Moha är barnet som aldrig dog, som kan fångas men inte tystas. Han ser alla sår, han äger dårens visdom och hans ord etsar sig in i åhörarens medvetande. Moha säger: *Och jag levde utan att älska på en sårad jord, i en spegel som minns.*

Texten är nästan plågsamt vacker och sinnlig men ändå kraftfull och ifrågasättande. I dag känns det som om Moha ger röst åt en opposition som inte längre går med på att tuga i arabvärlden.

Denna bländande frånvaro av ljus bygger på en sann berättelse. Den tionde juli 1971 genomfördes ett försök till militärkupp mot Marockos dåvarande kung Hassan II. Kuppen miss-

lyckades och kungens hämnd blev fruktansvärd. Femtioåtta fångar placerades i fånglägret Tazmamart i sydöstra Marocko på gränsen till Sahara. De kastades i hålor dit dagsljuset aldrig nådde och där de inte kunde stå upprätt. De var ”levande begravnar”, och många dog en långsam och plågsam död. Några få överlevde i aderton år under omänskliga förhållanden och ofattbart lidande. Jelloun ger röst åt en av de överlevande, Aziz. Märkvärdigt nog blir det samtidigt en berättelse om frihet, om mänsklig-

het och om broderskap.

”Jag återskapade i min fantasi hur helvetet kan se ut. Detta är historien om en enskild människas omberövats sin mänsklighet, som minns och talar ur sitt minne, en röst i natten som jagar fram varje ord och knäcker tystnaden. Den fasa människan är förmögen till har varken hemland eller gränser. För att kunna bygga upp en rättsstat måste också de mörka årens blad läsas och vändas. Landet måste få veta vad som har hänt för att kunna skydda sig mot att sådana hand-

lingar och grymheter begås en gång till”.

Jelloun anser själv att **Denna bländande frånvaro av ljus** är hans angelägnaste roman. Just nu är den mer aktuell än någonsin. Det är viktigt att läsa denna fruktansvärda skildring av omänskligt lidande. Den stora humanismen, antirasismen och fredskampen Tahar Ben Jelloun har med sin osmyckade och avskalade berättelse formulerat en mörk hymn till livet.

CITAT AV TAHAR BEN JELLOUN:

Jag är en sekulariserad muslim som tror att religionen hör hemma i hjärtat, inte i politiken.

Några av mina djupaste inspirationskällor:

Don Quixote de la Mancha av Miguel Sevantes
 Voyage to Tokia av Yasujiro Uzo
 The Dance av Matisse
 Fernando Pessoa's diktning (Jag läser en dikt varje kväll som andra läser en bön)
 Camus texter, men inte hans politik
 Sartres åsikter, men inte hans texter

Böcker översatta till svenska:

Sandbarn 1988
 Den tjugosjunde natten 1989
 Stilla dagar i Tanger 1990
 Moha narren, Moha den vise 1990
 Med sänkt blick 1991
 Den blinda ängeln 1993
 Mourads moral 1994
 Den ödesdigra natten 1997
 Vad är rasism. Samtal med min dotter 1998
 Nadias vrede 1998
 De fattigas hus 1999
 Denna bländande frånvaro av ljus 2001
 Islam – Svar på dina frågor 2002
 Besatt 2004
 Den sista vännen 2006
 Till andra sidan havet 2008
 Min mamma 2010

FAKTA OM TAHAR BEN JELLOUN

- 1944** Född 1 december i Fez, Marocko. Fadern var tyghandlare, modern illitterat. Börjar som sexåring i fransk-arabisk grundskola, undervisning på franska under förmiddagen, arabiska på eftermiddagen.
- 1955** Familjen flyttar till Tanger, skolgången fortsätter i franskt lyceum. Det franska biblioteket blir en tillflykt, han läser kopiöst.
- 1963** inleds studierna i filosofi vid universitetet i Rabat.
- 1965** Den 23 mars deltar han i en studentdemonstration mot politiskt förstryck.
- 1966** arresteras han och sänds till militärlägeret El Hajej tillsammans med 94 andra studenter. Han tilläts ta emot en bok var tredje månad och får tag på Ulysses av James Joyce. Han inser att litteratur inte bara erbjuder en flyktväg utan också en revoltmöjlighet och han börjar skriva poesi.
- 1968** Frigers i januari och återupptar studierna. På hösten får han en lärartjänst i filosofi i Tetouan.
- 1970** Undervisar i filosofi vid universitetet i Casablanca. Hans första poesibok utges.
- 1971** Universitetet arabiseras. Han anser sig inte kompetent att undervisa på arabiska och flyttar till Paris för att studera psykologi vid Sorbonne. Påbörjar sin doktorsavhandling om känslomässiga och sexuella problem hos invandrare från norra Afrika
 publiceras hans första artikel i Le Monde
 utkommer den första romanen, Harrouda.
 Censuren i Marocko förbjuder romanen *Mohanarren, Moha den vise*. Den frikänns efter fyra månader och blir den mest lästa boken i Marocko.
- 1975** publiceras doktorsavhandlingen, som röner stor uppmärksamhet, men också avfärdas
- 1984** skriver han *Fransk gästfrihet*, en essä om rasism i Frankrike
 erhåller han som första nord-afrikan Concourtpriset för *La Nuit Sacrée*
 utger han en arabisk/fransk diktbok tillägnad Gulfkriget och Palestinas anonyma offer, engelsk titel: *The rise from the ashes*. Poesin är hans protesthandling. Att titta skulle vara ett medgivande.
 tilldelas han det litterära antirasistpriset
- 2004** tilldelas han Dublin Litterary Avard för *The Blinding Absens of Light*
- 2005** erhåller han Prix Ulysses för hela sitt författarskap
- 2006** erhåller han ett pris för fred och vänskap mellan folket
 bosätter sig i Tanger med sin familj, hustrun Ayesha (berberkvinna), de tre döttrarna och sonen (född med Downs syndrom).
 invald i Academie Concourt
- 2009** bosätter sig på nytt i Paris med sin familj efter att modern avlidit i Tanger

PISA hämmar innovationer inom utbildningen

DET ÄR EN AV slutsatserna i en ny omfattande studie gällande kreativitet, innovation och entreprenörskap i de nordiska utbildningssystemen. En mer entreprenörsinriktad pedagogik kunde motverka problemen med studieavhopp som några av de nordiska länderna kämpar med.

Studien, som utförts av en forskargrupp under ledning av Universitetet i Nordland i Norge på uppdrag av Nordiska ministerrådet, visar att det finns klara visioner på politisk nivå för att stärka ungdomarnas kreativa och innovativa färdigheter. Det finns dock en rad strukturella och attitydmässiga hinder som fortfarande står i vägen för ett genomförande av dessa visioner i skolsystemet.

Utbildningssystem som skapar kreativa, flexibla och innovativa studenter är en av de viktigaste förutsättningarna om de nordiska länderna skall kunna behålla sin konkurrenskraft i den globaliserade kunskapsekonomin under de kommande åren.

Denna nya pedagogik handlar inte om att sätta fler kurser på schemat, utan snarare om att förnya pedagogiken och utbildningens organisering. Detta handlar enligt forskarna om att gå från en traditionell utbildning, där entreprenörskap upplevs som särskilda aktiviteter och kurser inom de olika ämnena, till en innovativ utbildning där entreprenörskap är en attityd som genomsyrar hela utbildningssystemet.

Studien visar att det finns utrymme för att minska studie-

bortfallen genom nya pedagogiska metoder i de naturvetenskapliga ämnena, och en större fokus på praktiska och kreativa ämnen som slöjd och musik.

Studien visar också att en ökad användning som test (som PISA), i många fall leder till en betoning på faktakunskaper och mekaniska färdigheter på bekostnad av problembaserat lärande och kreativitet.

Till skillnad från traditionella ämnen som matematik och mo-

dersmål är det svårt att mäta resultatet av ett ökat fokus på innovation och entreprenörskap. Det finns alltså behov av bättre bedömningsmetoder, så att inte kreativ förmåga underprioriteras.

Kreativitet, innovation och entreprenörskap i de nordiska utbildningssystemen är också temat för en av de globaliseringsprojekt som Nordiska ministerrådet för utbildning och forskning arbetar med.

Estlandssvenskarnas store hövding fick modeller från Svenskfinland!

Hans Pöhl, som blev en av de viktigaste ledarna inom den estlandssvenska minoriteten under Estlands första självständighetstid på 1920- och 30-talet, har nu förevisats i en biografi.

PÖHL FICK INSPIRATION FÖR sitt arbete från Svenskfinland genom de livliga kontakter som på den tiden förekom mellan svenskarna på båda sidorna av Finska viken. Den svenska minoriteten i Finland kom att bli ett viktigt stöd för de kulturella strävandena och det politiska uppvaknandet bland svenskarna i Estland.

I Finland kämpade **Runeberg** och **Topelius** någon generation tidigare för hela det nationella uppvaknandet efter avskiljningen från Sverige, samtidigt som de befäste den svenska kulturens ställning i Finland.

Det är något av samma betydelse som Hans Pöhl hade i Estland. Först folkskollärare, folkbildare, politiker och sedan höskolellärare. Och vid sidan av detta kontor i svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallin, samtidigt som han var föreståndare för sjömanshemmet som drevs i den svenska församlingens regi.

DET ÄR MED STORT intresse som jag läst den första omfattande biografien om Hans Pöhl – estlandssvenskarnas hövding. Boken, som är skriven både på svenska och estniska, kom ut i februari. Själv skrev jag också i min essäaktigt hållna bok *På vandring i Estlands svenskbygder* (2003) om

denne ovanliga folkbildare och hans nära vän kantorn och folkskolläraren **Johan Nymann** i Nuckö. Nymann var en trogen prenumerant på Nya Pressen som kom ut i Finland tills **Bobrikoff** drog in tidningen 1900. Det nationalpolitiska tänkandet i Finland, som professor **A.O. Freudenthal** spred genom Nya Pressen, fick en kraftig klangbotten hos vännerna Nymann och Pöhl i Estland. Under 1920-talet åkte unga män från svenskbygderna i Estland till Nykarleby seminariet i Finland för att få sin folkskolläraryxamen och hämtade naturligtvis viktiga idéer med sig hem – liksom Modersmålets sång!

HANS PÖHL, SOM FÖDDES 1876 i Klottorp i Nuckö socken till fattiga omständigheter, hade inte möjlighet att åka till Nykarleby i Finland för att få en lärarutbildning. Så här skrev Johan Nymann i sin dagbok den 8 juni 1893:

”I går på aftonen kom en gosse, Hans Pöhl från Dirslät, som gått i Hapsals elementarskola och läst ryska, på hr prostens befallning hit till mig, att han här skulle lära sig svenska, emedan han önskar bli skollärare i Österby. Idag voro vi med gossen till prästgården och der beslöt vi att han skall stanna hos mig en tid och få timmar i religion, svenska språket osv”

SÅ BÖRjade HANS PÖHLs viktiga folkbildarbana som han avslutade som högskoleman och parlamentariker i Tallinn. Det här skulle lika väl kunna vara en berättelse från Svenskfinland

några decennier tidigare. Men som vi märker skymtar den svaga kunskapen i svenska fram hos landsortsbefolkningen i svenskbygden i Estland på den tiden. Därför behövdes stöd och utbildning från Finland där svenskan hade en lång historia och som vid lantdagen 1863 fortsatte att vara ett nationalspråk.

BIOGRAFIN OM HANS PÖHL beskriver en av initiativtagarna och författarna **Sven Salin** på ett mycket bra sätt den historiska kopplingen men också skillnaderna mellan de språkliga minoriteterna på båda sidorna av Finska viken. Det är en viktig beskrivning eftersom jag under min egen tid i den gamla svenskbygden i Estland märkte att den nya generationens återvändande estlandssvenskar hade svag medvetenhet om sitt folks tidigare gemenskap med oss på den norra stranden.

Sven Salin pekar på tre viktiga skillnader mellan svenskarnas kolonisering av Finland och Estland: Svenskarna som flyttade till Finland, flyttade bara till en annan del av riket. De förblev svenska fram till 1809. Svenskarna som flyttade till Estland hamnade däremot från början under andra härskare, Tyska Orden, danska biskopar, det svenska riket 1561–1710 och Tsarryssland.

Till Finland flyttade ett relativt stort antal svenskar – cirka 400 000, som kunde bygga upp svenskspråkiga samhällen längs kusterna och på Åland. Svenskarna i Estland var betydligt färre

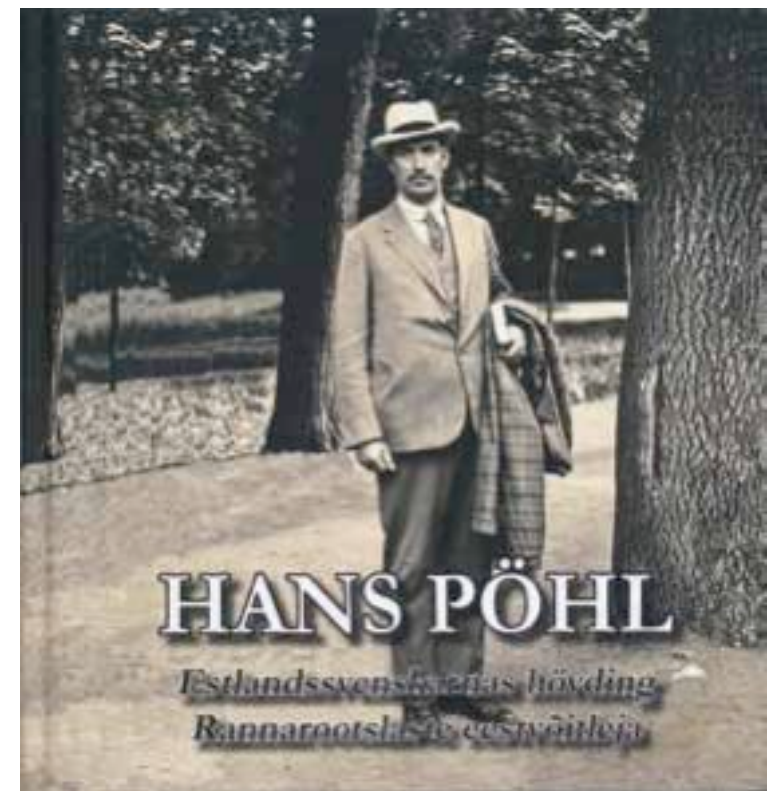
– bara cirka 8000.

Svenskarna i Finland kom från alla samhällsklasser, adel, borgare, präster, lärare etc – förutom bönder och fiskare. Svenskarna i Estland var nästan enbart fiskare, bönder och boskapsskötare. De fanns några lotsar och skeppare men knappast några lärda.

HANS PÖHL SOM FICK en snabb utbildning till lärare hos Johan Nymann i Nuckö åstadkom sedan mycket i Estland genom sin ovanliga begåvning och personlighet. Han utbildade också sig själv hela livet, samtidigt som han lärde andra.

Han gick bl.a. en tid i Nääs slöjdlärarseminarium i Sverige. Det låg i tiden att utbilda folkskollärare i slöjd, idrott och folkbildande ämnen. **Selma Lagerlöf** var lärare på Nääs samtidigt som Hans Pöhl var elev där.

Under sin tid som lärare på Höbring skola i Nuckö engagerade Pöhl sig i nykterhetsarbetet och passade samtidigt på att prata om svenskheten. Han fortsatte snart sina studier till gymnasielärare i S:t Petersburg år 1912. Sedan blev han handelsskollärare i Tallinn samtidigt som han vid sidan av handelsämnen var handledande lärare i engelska. Han skaffade sig en bred kunskap om England den här tiden och gav ut en engelsk-estnisk ordbok. Senare som riskdagsman betonade han nödvändigheten av fortbildning för lärare och från och med 1918 arbetade han aktivt för en facklig organisering av lärarna.

MEN HANS BESTÄENDE INSATSER syns inom svenskheten i Estland. Tillsammans med Johan Nymann grundade han 1909 kulturföreningen *Svenska Odlingens Vänner*. Stadgarna till den är långt en kopia av stadgarna för Svenska folkskolans vänner i Finland. Målsättningen för SOV var i stort den samma som för SFV i Finland. Under hans tid startade ett tjugotal folkskolor i svenskbygderna i Estland.

Han hade också fångats av folkhögskolidén och insåg att estlandssvenskarna behövde en egen folkhögskola, som skulle förstärka identiteten. Han skapade därför Nuckö folkhögskola. Han drömde dessutom om ett gymnasium för estlandssvenskarna. Det kom också, men han hann aldrig själv uppleva Hapsal gymnasium/Videmansskolan i Hapsal.

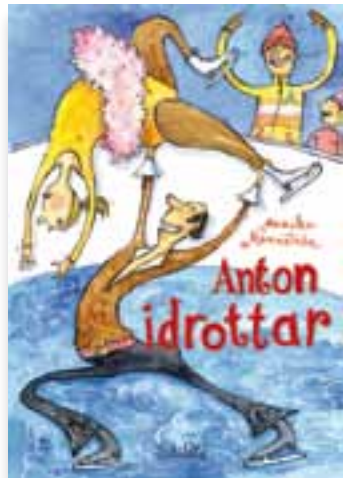
Han var år 1918 med och startade *Kustbon – Tidning för svenskarna i Östersjöprovinserna*. Själv stod han som utgivare med **Mathias**

Westerblom som ansvarig redaktör. Hans Pöhl dog 1930 och ligger begravd på Ormsö.

BOKEN OM ESTLANDSSVENSKARNAS HÖVDING Hans Pöhl har tillkommit med Sven Salin som redaktör. Han har haft hjälp av tio medförfattare. **Margareta Hammerman** svarar för layouten. Översättningen till estniska är gjord av **Ivar Rüütli**. I de historiska avsnitten om estlandssvenskarna hänvisas på ett flertal ställen till **Bengt Kummels** doktorsavhandling, vilket naturligtvis gläder en annan finlandssvensk som också intresserat sig för broderfolket i söder. Utgivare av biografien om Hans Pöhl är Estlandssvenskarnas kulturförening Svenska Odlingens Vänner.

Ekonomiskt bidrag för utgivningen av denna viktiga bok har också kommit från Finland genom Svenska Litteratursällskapet och SFV.

Utkommer också på finska
på Schildts
Cirkapris 20,00

ANNIKA MANNSTRÖM (text & bild)

Anton idrottar

Här går det undan! I sprittande former och fräcka färger forsar Anton och hans familj över sidorna i **Annika Mannströms** debutbilderbok som gör sitt bästa för att övertyga den mest inbitne fätöljidrottare om att själv är bästa dräng. Vi får prova på ett tiotal grenar, känna hur det känns att stå på prispallen och grubbla över hur tidigare släktled har utmärkt sig inom olika sportgrenar. Det är roligt, avväpnande och inte minst lärorikt utan att någonsin hemfalla åt pekpinnetaktik. Bildernas halsbrytande perspektiv och karikatyrmissiga personporträtt övertygar läsaren om att detta måste vara norra halvklotets roligaste idrottsbok!

**1:a PRIS I SCHILDTS
BARNBOKSTÄVLING
2010!**

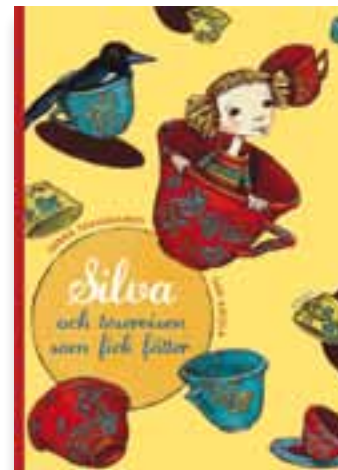

"Med Annika Mannström har den finlandssvenska bilderboken fått en ny, fräsch aktör."

HUFVUDSTADSBLADET, MIA ÖSTERLUND

"Boken kan därför främst ses som en bra inspirationskälla, som i bästa fall kan få dagens unga att reflektera över andra roliga sysselsättningar än stillasittande framför sina datorer."

VÄSTRA NYLAND, CAMILLA LINDBERG

Utkommer också på finska
på Schildts
Cirkapris 20,00

SANNA TAHVANAINEN (text)

& SARI AIROLA (bild)

Silva och teservisen som fick fötter

Silvas hus omringas av en hög granhäck. Under häckens grönmjuka grenar ordnar hon tejudningar och leker att hon har en stor familj, men att alla är tillfälligt bortresta. Mamma ligger ofta sjuk i migrän och då orkar hon inte vara med Silva. En dag lär Silva mamma att drömma sig bort till en hemlighetsfull trädgård bortom värk och vardagsbekymmer. Men skall mamman lyckas hitta tillbaka hem från sina fjärran resor? Och vem är det som stjälar delar ur hennes fina teservis medan hon är borta?

Också mammor kan bli sjuka ibland, och då orkar de inte vara riktigt närvarande i sina barns vardag. I sin första barnbok skriver **Sanna Tahvanainen** med känsla om föräldrar som vacklar i hälsa men inte i kärlek, och om barns påfundighet och förmåga att vid behov lappa på där det brister i omgivningen. **Sari Airolas** varma och uttrycksfulla illustrationer fulländar berättelsen om Silva och hennes mamma. Och till slut blir allt just så bra som sig bör i en riktigt god barnbok!

MAIJALIISA DIECKMANN

Sagornas kung

Sagornas kung är en fängslande berättelse om lille Zacharias; hans vardag, liv, lekar och skolår. Den är samtidigt en rolig och medryckande fackbok om en liten pojke som växer upp till en nationellt betydelsefull författare, Zacharias Topelius, mannen som lade grunden till den finländska sagolitteraturen och den historiska romanen.

Utkommer också på finska på Schildts
Cirkapris 27,00

Utkommer också på finska på Schildts
Cirkapris 32,00

MARIANNE BACKLÉN

Eldfågels dans

Anna är sjukpensionerad ensamförsörjare och bor i Helsingforsstadsdelen Gräsviken. Hennes karriär som framgångsrik dansare har fått ett abrupt slut, hennes kropp är sliten och värker, det är ont om pengar. Förr var det annat: På sjuttioalet excellerar Anna inom klassisk balett, övergår till modern dans och turnerar i Europa och Amerika. Hon får också uppleva dilemmat i att som heterosexuell kvinna göra ett intimt och fysiskt arbete bland gay män.

Marianne Backléns nya roman rör sig smidigt i tid och rum och utmanar kronologin: Läsaren ser händelserna som genom ett kalejdoskop, berättarna skiftar. Dansvärldens stora personligheter kommer till tals – från "den slumrande ballerinan" Olga Spessivsteva till den legendariske Rudolf Nurejev. Vi får även följa Finska nationalbalettens charmante dansare Kari Karnakoski.

Utanför teatrarnas slutna rum och bortom spegeln i dansstudioen pågår ständiga politiska omvälvningar: ryska revolutionen, Stalineran, kalla kriget och konflikten i Mellanöstern.

Eldfågels dans är en hyllning till alla kända och mindre kända dansare och koreografer.

En läcker roman om begär och smärta i eggande dansmiljö.

Cirkapris 25,20

JUKKA LAAJARINNE

Mumin och tillvarons gåta

Muminpappan flyr vardagens enahanda och ger sig av med hatifnattarna. Snusmumriken vandrar i Ensliga bergen. Mumin트롤let förvandlas i trollkarlens hatt och blir tvungen att fundera över sin identitet. Muminböckerna reflekterar över frågor som är välbekanta för oss alla: Vem är jag egentligen? Vilken är min plats i tillvaron?

Mumin och tillvarons gåta gör läsaren uppmärksam på den filosofiska sidan i Tove Janssons mästerliga sagoromaner. Vad har mumin트롤let, Snusmumriken och Filifjonkan med Kierkegaard, Heidegger och Sartre att göra? Vad kan de ge den läsare som kämpar med de grundläggande frågorna i sitt eget liv? Följ med på en upptäcktsresa – om du vågar.

Utkommer också på finska på Schildts
Cirkapris 40,00

BIRGITTA EKSTRÖM SÖDERLUND

Den kostbara pärlan

Hangö badanstalt 1879–1939

Minna av badhustiden i Hangö låter som kapitel i en roman: Alla rika, vackra ryskor med ett litet hov, parfymdoften i Badhusparken, siden frasade, fina spetsar vippade, fötter i lackskor trippade bland tallarnas rötter och augustimånen lyste över romanser och tragedier ... Livet *var* som en roman.

Hangö badhus blev färdigt år 1879. Samma år byggdes Casino, som till en början kallades Societetshuset och senare Brunnshuset. Badhuslivet förde med sig de första resenärerna till Hangö och de kort- och långvariga gästerna livade upp staden. Statsmän, furstar, grevar och baroner gästade Hangö och celebriteterna glänste i varandras sken. Tidens mest kända konstnärer framträdde i Hangö. Hangö var hela Nordens badort nummer ett.

Idag återstår endast Casino, restaurang Park samt den lilla mareografbyggnaden och rester av bryggan, men boken gör en dubbel exponering av landskapet: när man läser **Birgitta Ekström Söderlund**s kunniga text och ser de tjuguså fotografierna från badets storhetstid är det som om kända man en doft av de stiliga ryska badgästernas parfym.

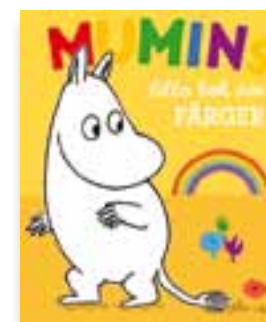
En vacker bok om en fascinerande tid! Perfekt för kulturhistoriskt intresserade och för Hangös sommarvärdar.

Nya muminböcker

Tove Janssons
samlade serier,
del 5

Cirkapris 26,00

Mumins lilla bok
om färger

Cirkapris 12,00

Mumins lilla bok
om motsatser

Cirkapris 12,00

Mumin
Mumintrollet och
månskensäventyret

Cirkapris 19,90

Alexander I Kejsare och fosterland

Läsbiten kommer denna gång från Torsten Ekmans **Kejsare och fosterland. Alexander I, Rysslands kejsare, Finlands storfurste.**

Kapitel 2

Farmors pojke

Medan Gustav Mauritz Armfelt ansträngde sig för att kryssa bland blindskären i de svenska politiska farvattnen, levde den ryske tronarvingen Alexander Pavlovitj ett relativt lugnt, om icke problemfritt liv i de petersburgska palatserna. Han föddes den 23 december 1777 vid samma tid som den unge Armfelt var upptagen med sin militära utbildning i Karlskrona. Rysslands kejsarinna Katarina II hälsade i S:t Petersburg Alexanders födelse med kanonsalut från Peter Pauls och Amiralitetets fästningsvallar och lät på så sätt mäktigt meddela att Ryssland fått en manlig tronarvinge. Talrika folkmassor samlades runt det kejserliga palatset och längsgatorna runtom uppstod trängsel då aristokratin i eleganta ekipage körde fram till palatset för att gratulera kejsarinnan. Senare på kvällen tog kejsarinnan Katarina emot hovets underdåniga lyckönskningar. Modern, storfurstinnan Maria Fjodorovna och barnets far storfurst Paul Petrovitj¹, vilka tillsammans bodde avskilda från hovet i Gattjina uppvakta-des först följande dag.

Katarina hade redan styrt Ryssland med fast hand i femton år. Hon hade utvidgat imperiet, stärkt dess anseende i Europa och efter kuppen 1762² hemma i Ryssland gjort sin maktposition

CHARLOTTA BOUCHT

TORSTEN EKMAN (f.1943) är politices magister och journalist. Han har bland annat arbetat för Hufvudstadsbladet åren 1971–95. Ekman utkom med boken *Finska gardet 1812–1905* år 2006 och året därpå mottog han Statens pris för informations-spridning samt Svenska litteratursällskapets pris ur H.L. Falckens testamentfond.

obestriddig. Också den långa raden av älskare som hon höll sig med tjänade hennes politiska ambitioner. Men med det första barnbarnet slog Katarinas moderskärlek plötsligt ut i full blom, något som hon helt hade saknat i

förhållandet till sin egen son.

Redan innan Alexander kommit till världen hade Katarina bestämt sig för att makten inte kunde lämnas till hennes egen och i hennes tycke oduglige son. Hon var bara 48 år gammal och

¹ Paul var Katarina den storas ende legitime son. Hon hade dessutom en son och två döttrar tillsammans med sin älskare Grigorij Orlov.

² Tsar Peter III, som ansågs vara utvecklingsstörd, regerade bara sex månader innan hans maka Katarina med hjälp av sin älskare Grigorij Orlov, officer vid livgardet, avsatte honom den 13 juli 1762. Peter III fängslades och några dagar senare var han död. Säkra uppgifter om hans död saknas, men han antas ha blivit förgiftad och strypt.

hon ansåg sig ha gott om tid för att uppfostra sin nyfödde sonson till en värdig efterträdare. Barnet skulle både till kropp och till själ formas till en idealmänniska med hennes egna andliga egenskaper överförda på honom. Hon tog därför personligen ansvaret för gossens uppfostran. Alexander var hennes egendom som bara hon kunde uppfostra och utveckla i rätt riktning.

Alexanders första sovplats var en järnsäng, inte en vagg eftersom han inte skulle vaggas. Från Tsarskoje Selo hämtades till amma trädgårdsmästarens hustru som enligt läkarna skulle ge honom god mjölk. Temperaturen i rummet hölls omkring 15 grader och han tvättades i kallt vatten både sommar och vinter. Kejsarinnan övervakade personligen att denna spartanska uppfostran följdes. Hon valde själv hans sköterskor och lärare; till barnsköterska utsågs Prascovia Ivanovna Gessler som var från England, vilket ledde till att Alexander som första språk lärde sig engelska. Från omkring två års ålder hämtades Alexander dagligen klockan elva in till kejsarinnans arbetsrum där han fick ligga på golvet, inför Katarinas beundrande blickar. Till sin personliga vän författaren och friherren Friedrich Melchior Grimm skriver kejsarinnan:

”Jag har redan sagt och jag säger det ännu en gång, att jag är alldeles tokig i den lilla parvein ... Jag formar honom till en förtjusande pojke. Det är förvånande hur detta barn, som ännu inte kan tala och som bara är 20 månader gammal äger kunskaper som är större än varje annat treårigt barns. Farmor har fria händer. Jag skall vid min själ, se till att han artar sig väl.”

Katarina förde en livlig korrespondens med de franska upplysningsfilosoferna och bland dem fanns också den tyskfödde franske författaren baron von Grimm, som var god vän med Rousseau. Kejsarinnan författade själv en ABC-bok som hon tidigt började läsa med Alexander. Boken fick stor spridning i hela Ryssland. Katarinas uppfostringsfilosofi har betecknats som en blandning av *Rousseaus Émile* och sunt förnuft.

Alexander var knappt två år gammal då han fick en yngre bror, som också togs ifrån föräldrarna för att uppfostras av kejsarinnan.³ Han fick namnet Konstantin eftersom Katarina hyste förhoppningar att han en dag skulle vara regent i Konstantinopel. Han försågs med en grekisk amma för att förmedla mjölk från Olympen och för att inympa i honom antikens dygder. Mitt i sitt politiska arbete hade Katarina nu på mattan i arbetsrummet två lekande gossar som gav hennes politiska ambitioner en extra ram uppfylld med moderskärlek.

De båda bröderna kom bra överens och var nära lekkamrater under hela barndomen. Enligt samtida vittnesmål utvecklades Alexander mycket snabbt och vid sex års ålder uppges han ha stått klart över sina jämnåriga i fråga om förstånd och fysiska egenskaper.

I ett brev till Grimm 1790 då Alexander var tretton år skriver Katarina att ”Herr Alexander presenterar såväl i fysiskt avseende som på hjärtats och huvudets

vagnar en ovanlig bild av skönhet, godhet och förstånd. Han är livlig och grundlig, snabb och klok i sitt omdöme, han äger djup i sina tankar och han utför allt med en sällspord förmåga, alldeles som hade han under hela sitt liv sysslat med det, han för tillfället har för sig”.

Kejsarinnan ser också tydligt att gossen vuxit upp till yngling och noterar att han är omtyckt av sin omgivning och har lätt att komma överens med sina jämnåriga som beredvilligt följer honom: ”Jag förutspår honom en fara, nämligen – kvinnorna, de kommer att förfölja honom, annat kan man ej vänta, ty han har ett utseende, som sätter alla känslor i rörelse. För övrigt vet han ej själv av, till vilken grad han är förtjusande och förstår ej att tilldela sin yttre person någon betydelse.”

Då de fyllde sex år underställdes de båda gossarnas uppfostran general Nikolaj Saltykovs kontroll. Hans främsta strävan uppges ha varit att skydda bröderna mot drag från fönstret och att se till att deras matsmältning fungerade. Alexanders fysiska uppfostran omhändertogs av Aleksandr Protasov, en godmodig gammal general. Protasov räknades av sin samtid som en äkta ryss, djupt religiös och som höll strängt på gamla ryska traditioner. Han var den som grälade på bröderna då de varit olydiga och gjort sig skyldiga till busstreck. Han bodde i ett rum som gränsade till Alexanders sängkammare och var sålunda alltid till hands

3 Paul Petrovitj och Maria Fjodorovna fick tillsammans tio barn: Tsar Alexander I (1777-1825), Konstantin vicekung av Polen (1779-1831), Alexandra (1783-1801), Helena (1784-1803), Maria (1786-1859), Katarina drottning av Württemberg (1788-1819), Olga (1792-1795), Anna drottning av Nederländerna (1795-1865) tsar Nikolaj I (1796-1855), Mikael (1798-1849). Med undantag av Alexander och Konstantin uppfostrades de övriga barnen av föräldrarna.

KATARINA II av Ryssland. Målning av Fjodor Rokotov 1763.

för att övervaka gossarnas leverne. I sin dagbok ger Protasov en vardaglig och mer realistisk bild av den unge tronföljarens uppväxt. Alexander framträder som en helt vanlig pojke med normala karaktärsdrag typiska för hans ålder. Protasov betecknar Alexander som intelligent och begåvad men samtidigt lat och oin-

tresserad av rikets angelägenheter. Han är ointresserad av tidningar och vill helst roa sig.

Senare noterar Protasov förbättringar i fråga om Alexanders ärlighet, rättvisa och saktmodighet, men finner samtidigt att han inte övergivit sina dåliga vanor: ”Man varsnar hos hans höghet en falsk stolthet, och där-

av härflyter envishet i fattade idéer. Han tror sig i alla frågor kunna övertyga och överbevisa varje människa, om han så önskar. Fortfarande behärskas han av lättja, sysslolöshet och önskan att förlöjliga andra.”

För att sköta de båda storfurstarnas religiösa uppfostran valde Katarina prosten André Sam-

borski, som markant skilde sig från det ryska prästerskapet genom sin kosmopolitiska läggning. Han hade under många år verkat som präst vid den ryska ambassaden i London och liknade därför mer en anglikansk pastor. Han saknade skägg och mustascher och hans tal hade en engelsk accent. Katarinas val väckte stark kritik i S:t Petersburg och man fruktade att den unge Alexanders själ skulle fördäras av kättersk påverkan. Kejsarinnan som själv avskydde religiösa överdrifter tvingades använda hela sin auktoritet för att få Samborski accepterad. Samborskis uppgift var att lära den unga pojken respekt för de tio budorden och avsmak för alla former av skenhelighet.

Ungefär samtidigt som helhetsansvaret för Alexanders uppfostran pålades Saltykov anställdes också schweizaren Frédéric César de La Harpe vid Katarinas hov som Alexanders lärare. La Harpe var den som mest kom att påverka hans utbildning och vars inflytande skulle göra sig gällande under hela resten av Alexanders liv. *Tout ce que je sais, et tout que – peut-être – j'aurais, c'est à Mr La Harpe que je le dois* ("Allt vad jag kan och allt vad jag måhända inom mig har av värde, är jag tack skyldig herr La Harpe.")

Så här presenterade han sin lärare långt senare, år 1814, för kungen av Preussen.

La Harpe var bara 20 år gammal då han av Katarina anställdes för att lära de båda bröderna, Alexander och Konstantin franska. Han var från kantonen Vaud i den fransktalande delen av Schweiz och hade vuxit upp till en frisinnad republikan och anhängare av den schweiziska demokratin. Protasov talar om

Den unge schweizaren Frédéric César de La Harpe kallades av Katarina till S:t Petersburg för att svara för Alexanders undervisning..

Alexandre Pavlovitch.

”jakobinen La Harpe”.

Katarina uppfattade gärna sig själv som liberal. Hon läste med intresse de franska upplysningsfilosoferna, brevväxlade med Voltaire och ansåg att Montesquieu borde helgonförklaras. Hon var också väl insatt i det engelska statsskicket. Men hennes liberala intressen gällde bara på ett filosofiskt plan. De frisinnade idéerna var intressanta som diskussionsämnen, men kunde inte i praktiken tillämpas i Ryssland. Några reformer ville hon inte ha, men däremot sina undersåtars beundran för sitt frisinne och sin intelligens. Hennes liberalism och brevväxling med de franska filosoferna fick ett abrupt slut i och

med den franska revolutionen. I sin inbjudan till La Harpe skriver Katarina att hans uppgift är att i sin elev inpränta respekt för människovärdet utan att för den skull ifrågasätta det legitima i fråga om sin makt.

Då La Harpe anlände 1783 till S:t Petersburg var Alexander knappt sju år gammal. Alexander kunde inte franska och La Harpe behärskade lika lite engelska. Det berättas att språkundervisningen började med att La Harpe ritade ett föremål och skrev under föremålets franska namn varpå Alexander fick till uppgift att skriva namnet på engelska. Undervisningen väckte Alexanders intresse till den grad att han ville läsa franska varje dag.

La Harpes pedagogiska ambitioner begränsades ändå inte till bara språkundervisning. I en friskspråkig skrivelse till kejsarinnan lägger han fram sin målsättning. Han påminner om att Alexander den store trots sin höga andliga begåvning också ödelade stora delar av Asien och gjorde sig skyldig till svåra grymheter, samt att Julius Caesar likaså begick svåra brott och ville förkväva friheten. Han påpekar att det funnits tider då alla människor varit likvärdiga och att de förändringar som sedan dess inträffat, inte har skett för att människosläktet skulle underkastas en enskild människas nycker. Det har däremot existerat många ädelmodiga enväldshärskare som för sina undersåtar med stolthet kunnat bekänna att de existerat bara för sitt folk, skriver La Harpe.

Katarina gillade La Harpes idéer samtidigt som hon också smickrades av att han uppfattade henne som en liberal regent. Med åren attraherades den unge storfursten i allt högre grad av sin

Tsarskoje Selo på en målning av Luigi Premazzi, cirka 1855..

lärares utläggningar om den enskilda individens okränkbarhet, om en kärlek till medmänniskorna som inte dikteras av samhällsklass, om ett statsskick där en upplyst och frisinnad monark är sina undersåtars fader. De båda har ibland betecknats som två drömmare, vilka sida vid sida studerar Demosthenes, Plutarkos, Rousseau och Encyklopedierna. Bibeln lämnades däremot utanför. La Harpe som betraktade sig som antireligiös definierade för sin lärjunge kristendomen som en judisk sekt, vilket väckte häftig kritik i den ryska huvudstaden. La Harpe stämplades som en utlänning, okunnig om den ryska verkligheten och oförmögen att öppna sin elevs ögon för det egna landet som han en gång skulle regera över.

I S:t Petersburg och Tsarskoje

Selo levde Alexander isolerad i en konstgjord omgivning avskild från det egna folket. Han talade bättre franska och engelska än ryska. Livegna bönder och lantbor träffade han bara vid officiella visiter på landet, då de var uppklädda i folkdräkter och uppträdde med sina visor och danser. Det berättas att Alexander då han vid sina första utländska kontakter konfronterades med kritiken mot livegenskapen i Ryssland, energiskt förnekade att hans bönder var trälarna som kunde köpas och säljas. La Harpe som sympatiserade med de lägre klasserna protesterade inte heller mot livegenskapen. Han var teoretiker och då det gällde praktiska lösningar ytterst försiktig.

Franska revolutionen och Basiltjens stormning den 14 juli 1789 ser inte ut att ha försvå-

rat La Harpes ställning. Alexander träffade ofta vid hovet franska emigranter som flytt undan skräckväldet. Han umgicks med dem och lyssnade med sympati till deras berättelser om sina prövningar. Många av dem blev hans vänner.

Inom det ryska hovet lärde Alexander sig snabbt konsten att undvika att skaffa sig fiender och att visa vänlighet mot alla. Han lyssnade med synbart intresse till motsatta åsikter och slingrade sig skickligt undan hovets fallgropar. Han höll sig på sidan om konspirationer och försökte känna igen lögnen och avundsjuka. Misstron mot alla i sin omgivning betraktades senare som hans svåraste karaktärsfel. Då misstänksamheten på äldre dagar fick sjukliga drag blev den också hans olycka.

Alexander tvingades dessut-

om tolerera kejsarinnas älskare och dessas maktfullkomliga oförskämndhet. Vid 14 års ålder sågs han ofta promenera i parken med kejsarinnans senaste gunstling Platon Zubov och de kunde sitta sida vid sida vid hovets tillställningar under kejsarinnans ömma blickar. Zubov var vid den här tiden en maktmedveten drygt tjugoårig yngling och Katarina som redan förlorat sina tänder var över sextio. Alexanders och Platon Zubovs vägar skulle senare mötas, inom ramen för Alexanders äktenskap och i tumulten kring hans trontillträde.

Den ständigt närvarande Protasov noterade redan pubertets-tecken då Alexander närmade sig tolv års ålder och han skriver att: "man kan hos Alexander Pavlovitj se tydliga tecken på starkt fysiskt begär. De uppenbarar sig tydligt i hans tal och i drömmar under natten. De tycks växa sig starka varje gång då han tillbringat dagen i närhet av behagfulla kvinnor."

Då kejsarinnan hörde Protasovs bedömning gav hon sina ministrar och sändebud i uppgift att söka en gemål för den unge storfursten. Vid de europeiska hoven rådde det inte brist på unga prinsessor, svårare var det att hitta någon som Katarina ansåg värdig. Hon föredrog till slut sina egna germanska rötter och hennes val föll på huset Baden-Baden och prins Karl Ludvigs två döttrar, den trettonåriga Louise Maria Augusta och hennes elvaåriga syster Frederika Dorothea Wilhelmina. Generöst gav hon ändå Alexander den formella möjligheten att välja mellan dem. De båda prinsessorna inbjöds till S:t Petersburg och lämnade slottet i Karlsruhe den 31 oktober 1792.

Deras mor prinsessan Amalie von Hessen-Darmstadt som var väl medveten om vad som stod på spel, försåg den äldre av flickorna med detaljerade skriftliga instruktioner inför mötet med Rysslands kejsarinna: "Var alltid dygdig, ädelmodig och välgörande, fyll dina plikter med noggrannhet, blanda dig inte i någon angelägenhet, som inte angår dig personligen. Var alltid på jämnt humör, mild och vänlig mot alla människor, låt dig inte överväldigas av vrede, ty denna gör oss orättvisa och var tolerant i synnerhet er systrar emellan."

Hon uppmanar dem att visa aktning och lydnad för kejsarinnan och storfursten, samt att vara artiga mot alla människor, också mot sådana som var tråkiga. Hon ber dem också akta sig för förkylningar och inte utsätta sig för vinterkylan, samt att vara noggrann med vad de äter så att de inte förstör sina tänder. Vidare uppmanar hon dem att visa flit för att lära sig det ryska språket. De skall alltid vara snyggt klädda och inte komma för sent till möten med kejsarinnan och storfursten.

"När du har tråkigt någonstans, så låt ingen märka det, och om du ser något löjligt ute i sällskapslivet, så betrakta inte din syster och gör inte narr av någon. Men var glad och nöjd i andras närvaro, då kommer man att tycka om dig, och var så litet förlägen som möjligt, särskilt inför Kejsarinnan och alltid naturlig och på gott humör. Då kan du vara säker på att väcka gillande om du följer allt vad jag har påpekat. Jag är viss om att man skall ha överseende med dina fel, i synnerhet då man ser att du felat ofrivilligt."

Louise Maria Augusta skulle under senare år tvingas uppfylla alla dessa krav på tålmod och ödmjukhet som modern ber henne uppbåda.

De båda prinsessorerna blev hjärtligt mottagna av kejsarinnan som fann den äldre av dem förtjusande. De dekorerades med Katarinaorden och tilldelades smycken och tyger. Inte oväntat, var Louises första möte med Alexander mycket stelt. Alexander var ju bara femton år. Hon skriver till sin mor: "Jag betraktade storfurst Alexander med så mycket intresse som konventionen tillät. Jag tyckte han såg bra ut, men han var inte så vacker som man beskrivit honom. Han gick inte fram till mig utan betraktade mig med fiendlig min."

Men Alexander nappade på farmoderns utlagda krok. Han var uppenbart medveten om vad som väntades av honom och i ett brev till sin mor, storfurstinnan Maria Fjodorovna några veckor efter prinsessorernas ankomst, skriver Alexander, att prinsessan av Baden dag för dag behagar honom alltmer. Älskvärd och anspråkslös tilltalade hon Alexander och han skriver att ens hjärta måste vara av sten om man inte skulle älska henne. Ungefär sex veckor efter prinsessorernas ankomst uppges Alexander vid ett bord i Diamantsalen ha smugit ett brev i Louises hand. Alexander berättar i brevet att han med sina föräldrars tillstånd vill berätta att han älskar henne och hoppas att hon kan besvara hans känslor och att hon skulle bli lycklig i ett äktenskap med honom. Louise svarade genast: "Ni säger, att jag har en viss persons lycka i mina händer. Åh, om det är sant, så är hans lycka tryggad för alltid. Jag skall älska honom

och han skall vara min bästa vän livet igenom.”

Den officiella trolovningen mellan Louise av Baden och Alexander firades i maj 1793. Hon undervisades i ryska och den grekisk ortodoxa tron och vid en högtidlig ceremoni i stora slottskapellet i Vinterpalatset övergick hon till den ortodoxa tron och fick namnet Elisabet Alexejevna.

Till sommaren flyttade hovet till Tsarskoje Selo, där tiden gick till nöjen, vilka helt uppfyllde Alexanders tid och hans lärare beklagade sig över sin elevs svaga framsteg. Alexanders eget hov betecknades dessutom vara illa sammansatt. Den rättframme men kallhamrade greve Fjodor Rostoptjin skriver:

”Ett nytt hov har bildats, – mycket damer, således även mycket fjäsk, och på historier är det ingen brist. Storfurstinnan Elisabeth är allas älsklings, men mig förtryter, att hon har Sjuwalovs dotter (gift med Galitzin) ständigt i sin närhet; detta illistiga kräk, denna skvallertaska, denna koketta och i sina samtal oblyga varelse! I allmänhet är sammansättningen av det nybildade hovet med undantag av greve Golovin och Tutolmin högst misslyckad. Man våkar där endera dumlingar eller sprätthökar eller ock sådana ungdomar, om vilka intet kan sägas. Storfurst Alexander har ett utmärkt gott hjärta, men är alldeles obekant, med vad man benämner människokänedom.”

Rostoptjin hade förmågan att se genom den idealiserade fasaden då han konstaterar: ”Gud giv, att detta giftermål inte måtte slå illa ut.”⁴

Hans farhågor visade sig senare var berättigade. Katarina såg däremot inte någon anledning att betvivla att äktenskapet

Kejsarinnan Maria Fjodorovna, Alexanders mor, födde totalt tio barn av vilka också den näst yngste sonen besteg Rysslands tron som Nikolaj I. Målning av Konstantin Makarovskij

skulle bli lyckligt. Med sin erotiska läggning tog hon kanske inte äktenskapets problem så allvarligt. Kejsarinnans poetiska smeknamn för det unga paret Amor och Psyke användes nu allmänt inom hovet.

Då sommaren närmade sig sitt slut blev det tid för den yngre system Frederika att resa hem till Karlsruhe. Elisabets sorg var stor. Frederika Dorothea Wilhelmina gifte sig 1797 med Gustav IV av Sverige från vilken hon skilde sig 1812. Hon dog 1826 i Baden. Elisabet skriver hem till sin mor: ”Jag blir nu ensam, fullkomligt ensam, utan att äga någon, till vem jag kan anförtro mina innersta tankar.

4 Greve Rostoptjin utnämndes senare till guvernör i Moskva där han befann sig då Napoleon intog staden. Han uppges också ha gett order om den stora branden som tvingade Napoleon att lämna staden.

Protasov noterar i sin dagbok: ”Alexander Pavlovitj visade sitt deltagande genom att fälla många tårar, varvid även vi andra närvarande ej förmådde avhålla oss från att göra detsamma. Det var i sanning en sorglig syn!”

Men Elisabet fick snart annat att tänka på. Vigseln förrättades den 9 oktober 1793 i Vinterpalatsets stora kyrka. Efter den festliga ceremonin steg de nygifta ner från estraden som byggs i kyrkan. Alexander knäböjde för kejsarinnan för att tacka henne. Katarina tog honom i sin

famn och kysste honom under glädjetårar. Därefter stannade paret framför föräldrarna storfurst Paul och Maria Fjodorovna och omfamnade dem. Storfurst Paul var djupt rörd, vilket väckte förvåning eftersom han ännu på morgonen hade vägrat att infinna sig till vigseln. Den ryska huvudstadens kyrkor ringde i tre dagar medan festligheterna pågick i två veckor.

Den ständigt mer framåtblickande Rostoptjin skriver: ”Bara äktenskapet inte vänder sig till förfång för storfursten. Han är så ung och hans hustru så vacker.”

Alexander hade inte ännu fyllt 17 år och hans gemål var bara 15.

STÖD DET FINLANDSSVENSKA BILDNINGSPROJEKTET!

Svenska folkskolans vänner tar emot donationer och testamenten och ställer avgiftsfritt sakkunnig hjälp till förfogande.

Donationer till SFV är skattefria, vilket innebär att din donation oavkortat går till det svenska bildningsarbetet.

Närmare information ger SFV:s kanslichef på numret 09-6844 570.

Lyckönska med en hyllningsadress från Svensk Hyllningsfond

Hedra minnen med en värdig hyllningsgård – en minnesadress från Svensk Minnesfond

Adresserna förmedlas av Svenska folkskolans vänner SFV, Annegatan 12, 00120 Helsingfors
Tel: 09-684 4570

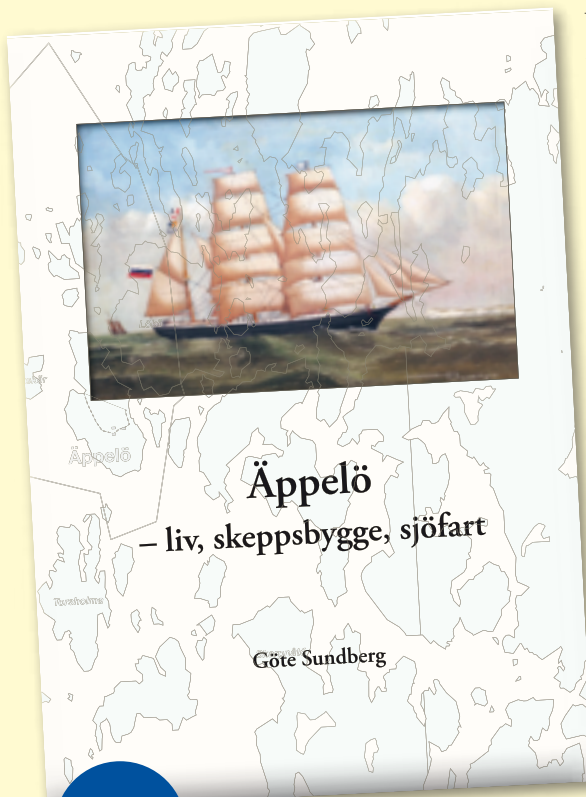

Äppelö

– liv, skeppsbygge, sjöfart

33 e

208 sidor

Under andra hälften av 1800-talet utvecklades fartygsbyggandet och sjöfarten på Åland enormt. Det var främst bönderna som tog initiativet till byggandet och bildande av rederier. Från 1850 till 1920 byggde de närmare 300 fartyg av olika typer. Av dessa var 36 stycken barkskepp, som också seglade över Atlanten.

Ofta anlitasdes självlärda skeppsbyggmästare för att göra ritningar och ansvara för byggandet. Ett gott exempel var bonden **Johan August Henriksson** från Norrgårds på Äppelö i Hammarlands norra skärgård. Han byggde femton fartyg av olika typer, från galeaser och skonertskepp till stora barkskepp.

Boken beskriver livet i byn Äppelö och alla de fartyg Henriksson byggde. Vi får följa dem från bildandet av rederier, byggande samt seglation, tills

de togs ur trafik, antingen genom förlisning, försäljning eller på grund av ålder.

**Fråga efter boken i bokhandeln.
Bokens säljs via Schildts förlag**

Fler böcker i SFV:s skriftserie: www.sfv.fi/publikationer

